

SZAKDOLGOZAT

HALMOSI CSILLA
Óvodapedagógia

Kaposvár
2023.

**Magyar Agrár- és Élettudományi
Egyetem**

**Kaposvári Campus
Óvodapedagógia Szak**

**LÁZÁR ERVIN MESEREGÉNYEINEK ADAPTÁCIÓS LEHE-
TŐSÉGEI A CSIKY GERGELY SZÍNHÁZ ELŐADÁSAINAK
TÜKRÉBEN**

Belső konzulens: Dr. Nagyné Dr. Mandl Erika
PhD

Egyetemi docens

Készítette: **Halmosi Csilla**

T4LOAP

Nappali tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi
Intézet/ Anyanyelvi és
Gyermek kultúra Tanszék

**Kaposvár
2023.**

TARTALOM

BEVEZETÉS	4
LÁZÁR ERVIN	4
I. Élete	4
II. Munkássága:	9
III. Legfontosabb művei:	14
1. A kisfiú meg az oroszlánok:	15
2. Szegény Dzsoni és Árnika:	18
3. A Négyszögletű Kerek Erdő:	23
LÁZÁR ERVIN MŰVEI A CSIKY GERGELY SZÍNHÁZBAN	30
I. Interjú Tóth Géza színész rendezővel:	30
II. Lázár Ervin meseregényei a Csiky Gergely Színházban:	34
1. A kisfiú meg az oroszlánok:	34
2. Szegény Dzsoni és Árnika:	38
3. A Négyszögletű Kerek Erdő:	43
ÖSSZEFOGLALÁS	48
ÁBRAJEGYZÉK	49
FELHASZNÁLT IRODALOM	49
Audiovizuális dokumentumok:	50
Kézírtos források:	51
MELLÉKLET	52
Interjú Tóth Géza színész-rendezővel.....	53

BEVEZETÉS

A szakdolgozatomban Lázár Ervin meseregényeit és a kaposvári Csiky Gergely Színházban előadott színdarabjait hasonlítom össze egymással. Azért ezt a témát választottam, mert úgy gondolom az óvodáskorú gyermekek életében kiemelkedő szerepe van a mesének és a színháznak, Lázár Ervin pedig a magyar gyermekirodalom egyik legkiemelkedőbb alakja. Bár ő nem színházi műveket írt, hanem meseregényeket, mégis úgy gondolom, hogy nagy szerepe van a magyar gyermekszínházak történetében, mivel számos művét hozták színpadra. Ezt mi sem bizonyíthatná jobban, mint az, hogy róla neveztek el egy kulturális programsorozatot, a Lázár Ervin programot. A választásomban az is közrejátszott, hogy személyes kedvencem, illetve mivel kortárs író még aktuálisabb lehet.

Úgy gondolom, hogy ahhoz, hogy a műveit megérthessük az író megismerése is fontos, tehát az életéről is szeretnék olvasni. Ki volt ő egyáltalán? Miért pont a gyermekirodalom foglalkoztatta? Melyik művei a legsikeresebbek és miért? Az élete hogyan befolyásolta a művészetét? Arra is kíváncsi vagyok, hogy a különleges nyelvezet honnan ered. Szerintem az is érdekes lehet, hogy mások, milyennek látták őt. Remélem a szakirodalmakban erről is olvashatok.

Azonban a szakdolgozatomban legnagyobb részében a színpadra vitt műveit szeretném összehasonlítani az eredeti, írott meséivel. Kíváncsi vagyok arra, hogy miben tudott újat nyújtani a színházi előadás, vagy hogy éppen mi az, amit nem annyira lehet így átadni. A rendező adott hozzá valamilyen plusz elemet az előadáshoz? Vagy éppen vett ki belőle jeleneteket? Mi fogta meg Lázár Ervin meséiben? Mi volt a rendezői koncepció? Hogyan lehet átadni a Lázárra jellemző különleges nyelvezetet? Remélem a szakdolgozat elkészítése során ezekre a kérdésekre választ kaphatok.

LÁZÁR ERVIN

I. Élete

Úgy gondolom, ahhoz, hogy egy szerző műveit igazán megérthessük, elengedhetetlen az, hogy megismerjük az életét. Komáromi Gabriella 2011-ben íródott könyvében is azt olvashatjuk, hogy az írói életrajz minden esetben hatással van a műre, Lázár Ervinnél pedig ez még jellemzőbb. Erről Lázár Ervin is nyilatkozott: „Mindent a gyerekkorom felől tudok csak megközelíteni”.

Lázár Ervin 1936 május 5.-én született Budapesten, a család ekkor Dörypatlan-pusztán élt. (Komáromi 2011). Édesapja Lázár István mezőgazdasági értelmiségi volt, a rokonság nagyrészt

pusztai parasztemberekből és iparosokból állt. (Alföldy 2010) Édesanyja Pentz Etelka, pesti polgárlány volt, ez az oka annak, hogy Lázár Ervin Budapesten jött a világra, ahogyan két testvére, István és Zsuzsanna is. (Komáromi 2011). Lázár István 1938-ban gazdatiszt lett, ekkor költözött a család az intézőházba, amit Lázár Ervin a szülőházának tart. 1951-ben az államosítás miatt a családnak el kellett költöznie. (Pompor 2008) Az egykoron jómódban élő család ekkor alaposan megismerte a szegénységet. (Alföldy 2010).

Lázár Ervin Alsórácegresen nevelkedett, amely kiemelkedő fontosságú, mivel nagyban meghatározza a költő személyiségét és gondolkodásmódját, illetve a műveiben is gyakran visszaköszön. Lázár Ervin így beszélt róla: „A szülőföldjével éppen olyan bensőséges viszonyban van az ember, mint az anyjával és szerelmével. (...) Hogyan magyarázzam el, hogy én Alsórácegresből vagyok? Hogy mit érzek, mikor Igar felől jövet meglátom a simontornyai szőlőhegyet, Pálfa felé autózva átmegyek előbb a Sárvíz, aztán a Sió hídján.”. Ehhez még azt is hozzáfűzte: „a szülőföld nem csak az a táj, ahol születél, hanem az a közösség is, amely fölnevelt. S ha ezt pontosan érted, akkor meg tudsz érteni mindenki mást, akit egy más táj és más közösség nevelt”. (Komáromi 2011). Szerintem ezeket a sorokat olvasva mindnyájan megbizonyosodhatunk arról, hogy az író mennyire kötődött a szülőföldjéhez, és az ott élő emberekhez. Lázár Ervin számára a pusztát egyet jelentett a családdal. „S az a bizonyos közösség: ahogy ott jártál-keltél, nem találkozhattál idegennel. Bárki úgy viselkedett veled, mint az apád. Nyakon is vágathatott.” – mondta egy interjúban. (Komáromi 2011)

Az író legtöbb novellájában megjelenik a Nagyszederfa. Az irodalomban gyakran találkozhatunk valamilyen mitikus vagy legendás fával, ilyen például az égig érő fa vagy a tudás fája a Paradicsomban. Lázár Ervinnél a Nagyszederfa az emlékezést vezérli. A fához hol profán, hol mitikus jelentések kötődnek, viszont a legtöbb esetben a fa átlelkesített. Az, hogy az író a mitikus világképhez ennyire kötődik, a pusztai gyerekkorával is magyarázható. (Komáromi 2011) Lázár Ervin számos iskolába járt. Ennek több oka is volt. Az egyik, hogy a pusztán nem volt iskola, a másik pedig a háború. Annak ellenére, hogy mennyi iskolába járt, édesapja mindig figyelt arra, hogy olyan helyre küldje a fiát, ahol rokonok, ismerősök vannak. Azt is figyelembe vette, hogy honnan milyen utak nyílnak meg a fia előtt. (Komáromi 2011) Pompor 2008-as könyvében leírja, melyik iskolába mikor járt: „1942-43: Sárszentlőrinc, 1943-44: Ercsi, 1945: Sárszentlőrinc, 1945-46: Felsőrácegres/ Ercsi, Mezőszentgyörgy, 1946-47-48: Székesfehérvár, a ciszterciek iskolája, majd 1948-49-ben vissza Rácegresre és Sárszentlőrincre”. Láthatjuk, hogy voltak olyan iskolák, ahol többször is megfordult, illetve a hetedik osztályt magántanulónként végezte el, a Sárszentlőrinci iskola keretein belül. (Komáromi 2011)

Ezek az évek nem voltak egyszerűek Lázár Ervin számára, a gyakori iskolaváltás miatt. Ezt egy interjú során is megerősítette: „Mindig ott álltam, mint új gyerek...”. Az is nehézséget okozott, hogy a többiek „úrigyerekeknek” tartották, aki bekerült a falusi iskolába. Az intéző fia volt, volt cipője és irhabundája, illetve első osztályosként a nagy távolság miatt kocsival vagy szánra vitte az iskolába. Ő viszont nem tartotta magát annak, csak azt szeretne volna, ha a többiek befogadják. Később így emlékezett vissza: „Télen irhabundában voltam. Úgy éreztem magam, mint akit megbélyegeztek. Én olyan akartam lenni, mint a többiek. De már a nevem is röhej, Ervin. Van egyáltalán ilyen keresztnév? Ekkora marhaság a rendes Pisták, Jósikák és Jancsik között”. Ezt a gyermekkori vívódást egy dokumentum is őrzi, egy hazaküldött levélben a feladó nevénél ez áll: „Lázár E. János”. (Komáromi 2011, Márkus 2019) Nagyon tetszett ebben a könyvben (Komáromi 2011) az a gondolat is, hogy: „A közösséghez tartozás vágya élt benne, sohasem a mindenkinek mindenáron megfelelés kényszere és vágya vezette. Gyerekként is szabad lélek volt, tarisznyszerű kisgyerek, Szegény Dzsoni.” Számomra ez nagyon szimpatikussá teszi az író. Annak ellenére, hogy jó módú családból származott, nem hordta magasra az orrát és nem nézte le a többieket, sőt inkább ő is olyanná akart válni, mint ők. Azt is nagy örömmel olvastam, hogy bár nagyon sokat volt távol a családjától, a kapcsolatuk végig szoros maradt.

Lázár Ervin, ahogyan már említettem, 1946-1948-ig járt Székesfehérvárra, ekkor járt ötödik-hatodik osztályba. „Ekkor voltam életemben a legrosszabb tanuló, süllyedtem, mint egy léket kapott bárka” – írta. Ekkor a nagynénjénél lakott, akivel már korábban Ercsiben és Mezőszentgyörgyön is élt. A nagynénje, miután férje elhunyt, lánya családjával Fehérvárra költözött. Mivel az egyszobás lakásban sok gyermek volt és állandó gyermekzsivaj, nem csoda, hogy az író jegyei leromlottak. Viszont ennek köszönhető, hogy már ilyen korán megmutatkozott, milyen könnyen szót ért a gyerekekkel. A gyerekek rajongtak érte, meg tudta őket vigasztalni, nevetetni és játszott velük. Ezekben az években még a háború hatása is érezhető volt, bár hivatalosan ekkorra már véget ért. Az emberek még gyászoltak és keresték eltűnt szeretteiket. (Komáromi 2011)

Lázár Ervin gimnáziumi tanulmányait Szekszárdon, a Garay János Gimnáziumban végezte. Itt két nagyon közeli barátja is lett: Bubori Gyuri és Bőjthe Bandi. Egyik tanáruk triumvirátusnak nevezte őket. Lázár Ervin már ekkor is kötődött az irodalomhoz, ugyanis titokban verseket írt. Az egyik füzetének lapjára ezt írta: „Szívem legmélyén érzések csíráznak, kifejezni tán még nem tudja a Szó, de ők nőni termeni [sic!] vágynak, hogy Alkotás legyen belőlük s Alkotó”. (Komáromi 2011) Szerintem nagyon érdekes, hogy tényleg „Alkotó” lett belőle, bár ezt nem versekkel érte el, de akkor is a magyar (gyermek)irodalom egyik legfontosabb alakja lett.

Mikor továbbtanulásra került sor az író, csak néhány szakot fontolgatott. Még az érettségi előtt jelentkezett a Színművészeti Főiskola dramaturg szakára. Erről később azt mondta: „Azt sem tudtam, mi az, de mégis elmentem a felvételire.” Ezen kívül az Idegen Nyelvek Főiskolájára adta be a jelentkezését, de az iskola megszűnt. Végül az Eötvös Loránd Tudományegyetem újságíró szakára jelentkezett Béla Pál javaslatára. „Érdekelt az újságírás, vagyis minden érdekelt, ami írással kapcsolatos.”. Ide 1954-ben felvételt is nyert, illetve a Ménes úti kollégiumba is felvették. (Komáromi 2011) Szerintem nagyon érdekes, hogy csupán négy évfolyam indult ezen a szakon és Lázár Ervin pont az egyikben tanult. Olyan mintha a sors akarta volna úgy, hogy írói pályára kerüljön. A gyakorlatát Nyíregyházán végezte.

Ebben az évben volt az 1956-os forradalom. Amikor Lázárt megkérdezték, mit csinált 1956. október 23-án, azt felelte: „Nyíregyházán voltam, és minél hamarabb szerettem volna eljutni Pestre”. Mire az író Pestre ért, már javában működött a bölcsészkar által létrehozott Szabad Árpád Rádió. Lázár Ervinnek fegyvere is volt, bár ezt szerencsére nem kellett használnia. Ezekről később így nyilatkozott: „Szorongva gondolok rá, mit csinálhattam volna én? Ha kutyaszorítóba kerülve ott ülök, szemben a hatalom soha felelősségre nem vont embereivel. Ha azzal fenyegetnek, hogy kirúgják a testvéremet az egyetemről, zaklatják a szüleimet. Vagy netán, hogy börtönbe zárnak. Mit csináltam volna? Nem tehetek mást, csak hálát adok Istennek, hogy soha nem kerültem ilyen helyzetbe. (...) Hiszen bárkit elővettek, akit csak akartak.” November 4.-én Lázár Ervinék gyerekórházakba vittek élelmet, és ahol csak tudtak, segítettek, de a köz-elharcot igyekeztek elkerülni. Utólag ezt nyilatkozta szerényen: „Én semmiféle hőstettet nem hajtottam végre.”

Az író 2000-ben Pál Melinda interjújában beszélt a politikai nézeteiről is: „A magyarságomhoz és a hagyományokhoz ragaszkodó konzervatív alkat vagyok, aki természetesen megbecsül mindenféle másságot.” Ennek ellenére leszögezte, hogy nem politizál, neki az a dolga, hogy írjon. „Egy író, ha szerencséje van, azzal méri, hogy mit írt.” – mondta ugyanebben az interjúban. Bár 1956 után a „támogatott” és a „tiltott” művek mellett a „tűrt” is megjelent, mégis könnyű volt egyik kategóriából a másikba kerülni. (Komáromi 2010) Talán ez is közrejátszott abban, hogy az író nem politizált.

Az 1956-57-es tanévben a Dunántúli Napló szerkesztőségében volt gyakornok. 1959-ben szerzett diplomát, magyar irodalom és nyelvészet szakon. Ezt követően Pécsre költözött, az Esti Pécsi Naplónál dolgozott, illetve továbbra sem szakadt el a Dunántúli Naplótól. (Komáromi 2011, Petrőczy 2011) Itt a mezőgazdasági rovat szakértőjeként dolgozott. A Pécsen töltött éveinek nagyon fontos szerepe van a karrierje szempontjából. Ezekben az években íráskészsége sokat fejlődött. (Alföldy 2010) Nemsokkal később a Jelenkor állandó novellistája lett, 1958-

ban első novellája is itt jelent meg. 1963-tól pedig a szerkesztőség tagja lett. (Pompor 2008) A Jelenkorban szereplő fiatal költők Lázár Ervinnel együtt hozzájárultak ahhoz, hogy Pécs szellemi központtá váljon. (Alföldy 2010) Így emlékezett vissza évekkel később Pécsre: „A vérem visszahúz oda most is. Sokáig sorolhatnám, mit jelentett nekem Pécs. Ott indultam... Ott tanultam meg a legfontosabb dolgokat.” (Komáromi 2011)

Pécs Lázár Ervinnek a párkeresés időszaka is volt. Több nővel is levelezett, amíg meg nem ismerte Stimácz Gabriellát, aki egy pécsi balett-táncos volt. Vele össze is házasodott, de házasságuk válással végződött. (Komáromi 2011)

Lázár Ervin 1965-ben Budapestre költözött, az Élet és Irodalomnál kapott állást. Itt egészen 1971-ig dolgozott, ezután szabadúszó lett. (Alföldy 2010)

Ez az időszak azonban érzelmileg az egyik legbonyolultabb időszak volt a költő számára. Ugyan már elvált első feleségétől, de a barátai úgy gondolták, hogy még ki fognak békülni. Ez azonban nem így lett. 1968 nyarán megismerkedett Király Erzsébettel. A nő gyermeket várt Lázár Ervintől, aki viszont 1968 októberétől 1969 márciusáig Varsóba utazott ösztöndíjjal. Bár tudott a gyermekről, mégis úgy döntött, hogy Lengyelországba megy. Azt viszont fontos megemlíteni, hogy ez kamaszkori álma volt és már korábban is tanult lengyelül. Több emberrel is levelezett Lengyelországba. Az egyikőjük Jan Zimierski volt, aki később a fordítója lett, illetve korábban kollégista társa volt. A másik személy Alija Mazurkiewicz. Ő a Varsói Magyar Intézet munkatársa volt és leveleiben tanította Lázár Ervint a lengyel nyelvre. (Komáromi 2011)

1969 februárjában megszületett a lánya, Zsófi. Lázár Ervin márciusban a házasság szándékával érkezett haza, ez azonban megghiúsult. Ennek ellenére apa lett, és kislányát mindennél jobban szerette. (Komáromi 2011)

Ahogy már említettem, 1971-től Lázár Ervin szabadúszó lett. A hetvenes, nyolcvanas, kilencvenes években nagy sikereket ért el. „Úgyszólván minden évtizednek megvolt a maga szenzációja. A hetvenes éveké A Hétfejű Tündér (1973), a nyolcvanas éveké A Négyszögletű Kerek Erdő (1985), a kilencvenes éveké a Csillagmajor (1996).” – áll Komáromi 2011-es könyvében. Ezekben az időkben Lázár Ervin darabjai nem csak könyv formában váltak kedvelté, hanem számos művét színpadra is vitték, illetve bábszínházakban is előadták. Ezeken kívül hangjátékok is készültek a műveiből, amiben olyan nagy színészek szerepeltek, mint Bessenyei Ferenc (Bruckner Szigfrid) vagy Törőcsik Mari (Százarcú Boszorkány). Ez is bizonyítja, hogy ezek az évtizedek voltak Lázár Ervin legsikeresebb évei. 1989-től pedig bábszínházi dramaturg lett. (Komáromi 2011)

A hetvenes években az író magánélete is rendeződött. 1968-ban megismerte Vathy Zsuzsa írónőt, akit később el is vett feleségül. 1973-ban megszületett első közös lányuk, Fruzszi. 1978-ban

ismét született egy lányuk, Viola, de ő sajnos csak pár hétig élt. 1979-ben viszont egy fiuk is született, akit Zsigmondnak hívnak. (Komáromi 2011) Talán épp a gyerekei születése lehet az oka annak, hogy meséket írt, és hogy ilyen nagy sikereket ért el ebben. (Pompor 2008)

Ami szerintem még nagyon érdekes, hogy az író nem igazán tudta kezelni a sikereit. Komáromi 2011-ben íródott könyvében azt olvashatjuk, hogy a siker éppúgy lehet az öröm forrása, ahogyan a szorongásé is. Erről az író ezt nyilatkozta: „Kedden Szegeden voltam. A Katolikus Egyetemi és Főisk. Hallgatók Egyesülete hívott meg. A teremben annyian voltak, hogy egy tűt sem lehetett leejteni. Különös. Voltak vagy háromezr. Egy kicsit megijedtem: lehet, hogy szeretnek? Hogy szeretik az írásaimat?”

Az író 1989-1990-ig a Magyar Fórum főszerkesztője, majd 1992-1996-ig a Hitel szerkesztője lett. Ezekben az időkben már egyre ritkábban jelentették meg az író újabb könyveit. Utolsó önálló mesegyűjteménye a Hapci király (1998), illetve a 2006-ban, lányával, Zsófiával közösen írt Bogármese. (Pompor 2008) Szerintem ennek több oka is lehet. Egyrészt a gyerekei már felnőttek, elképzelhetőnek tartom, hogy emiatt már nehezebb volt írnia. Másrészt, mivel már nem szabadúszó volt, kevesebb ideje is lett.

Ennek ellenére irodalmi munkásságát számos módon elismerték, kapott: József Attila-díjat (1974), Kossuth-díjat (1996), Pro Literatura díjat (1999), Prima Primissima díjat (2005), illetve számos gyermekkönyve lett az Év gyermekkönyve (A Négyszögletű Kerek Erdő, a Bab Berci kalandjai, a Lovak, kutyák, madarak vagy A manógyár. (Pompor 2008)

Az író 2006 decemberében, hosszan tartó, súlyos betegségben hunyt el. (Petróczi 2011)

II. Munkássága:

Lázár Ervin már gyermekkorában szerette a meséket. Ez a pusztai gyermekkorának is köszönhető. Bár a XX. század közepétől a mesemondás hagyományos jellege visszaszorult, ez a legtöbb pusztára még nem volt jellemző. A közösség egyik legfontosabb alakja a mesélő volt, aki meséibe beleépítette az ősektől örökölt hiedelem világot és erkölcsi szabályokat, ezáltal pedig a közösség számára is élhetővé tette azokat. Lázár Ervin a hagyományos mesélésről később így nyilatkozott: „Mindenből mesét csinálok, mint a pusztaiak. A valóság egy ponton áttűnik a mesébe, így jön létre egy új dimenzió. Nem választom külön a kettőt.” Ezzel az idézettel arra is utal, hogy a meséire jellemző, hogy a valóság és fantázia nem különül el élesen egymástól, gyakran összemosódik, illetve megjelenik a mágikus realizmus. (Pompor 2008)

A gyermekirodalom és a felnőttirodalom is összemosódik, csak mesterségesen lehet szétválasztani őket. Ez viszont semmilyen esetben nem szerencsés, így Lázár Ervinnél sem. Egyrészt azért

sem lehetséges, mert jelentek meg felnőtt novellái a Jelenkorban, miközben ezzel egy időben első meseregényét, A kisfiú meg az oroszánokat publikálta. (Pompor 2008) Másrészt, az olvasóközönség felől nézve sem lehetséges, mivel a felnőttet is magával ragadja a gyermeknovellák humora és játékossága, a gyerekeket pedig a felnőttnovellák meseszerűsége. (Alföldy 2010)

Az is fontos, hogy mit is értünk a gyermekirodalom alatt. Sokak számára a gyermekirodalom egyenlő a gyermekeknek szánt irodalommal. Szerintem viszont sokkal jobb az a meghatározás, hogy a gyermekek számára befogadható irodalom. A kettő közti különbség érzékeltetésére kiváló példa Weöres Sándor, aki nem írt gyermekeknek, mégis a gyermekirodalomban vált nagygyá. Ez Lázár Ervinnél is jellemző. Pompor 2008-as könyvében arról is olvashatunk, hogy a felnőttirodalmat művelő emberek gyakran alsóbbrendűnek tekintik a gyermekirodalmat. Szerintem ez nagyon szomorú, viszont ez még kíváncsibbá tett, hogy akkor Lázár Ervin és Weöres Sándor miért pont ezt választotta. Erről Weöres így nyilatkozott: „Szerintem nem a gyermek a még tökéletlen felnőtt, hanem a felnőtt a már tökéletlen gyermek.” (Komáromi 2011) Komáromi könyvében még arról is olvashatunk, hogy mindketten ugyanazon a véleményen voltak és úgy gondolták, hogy a gyerekeknek is joguk van az emberi szellem értékeihez. Az is érdekes szerintem, hogy amikor szóba került, hogy miért pont a gyerekeknek írnak, azt válaszolták, hogy ők tulajdonképpen „sehányéveseknek” írnak. Visszatérve arra, hogy Lázár Ervin miért pont meséket írt, ezt a választ kaptam Pompor 2008-ban íródott könyvében: „Örökösen próbálkoztam a gyermekkorom leírásával, sőt az első novelláimban éppen olyan erővel benne van az alsórácegresi világ, de nem találtam a megfelelő hangot. A mesék viszont hozzásegítettek ahhoz, hogy a már korábban is megírni próbált történetek hogyan szülessenek meg.” Ugyanebben a könyvben egy másik okot is találhatunk arra, hogy a körülmények ellenére miért ezt a formát választotta: „Akkor egyrészt még közelebb voltam a gyermekkoromhoz, nagyobb kapcsolatomban volt vele, de döntően mégis az ember lelkivilága a meghatározó ebben a dologban. Bennem nagyon sokáig megmaradt a világra való rácsodálkozás képessége, és ez nemcsak abban volt döntő fontosságú, hogy meséket írtam, hanem az egész életvitelemet meghatározta. Én ötvenegy éves koromban lettem felnőtt.”

Ahogy már említettem, az íróra nagyon nagy hatással volt a pusztai gyermekkor. Ez lehet az oka annak, hogy meséiben népmesei elemek vannak, illetve elsődleges cél a történetmesélés. Lineáris történetmondás jellemzi, ahogyan a hagyományos mesemondókat is. A népmesei elemek viszont modern elemekkel keverednek. Bár általában lineárisan halad, néha olyan formai intervenciókat alkalmaz, amelyek megbontják a népmesei stílust. A modern mesékre az is jellemző, hogy a morális tanulság felboríthatja a népmesék erkölcsi rendjét, a népmeséknél jellemző éles különbség a Jó és a Rossz között pedig elmosódik. Lázár Ervinnél a Jó és Rossz

küzdelme helyett a hős lelkében dúló háborún van a hangsúly, a hős a saját személyiségének árnyoldalait győzi le. (Pompor 2008) Az is jellemző rá, hogy a rossz nem félelmetes, hanem nevetséges formában jelenik meg a műveiben. Ennek politikai okai is vannak: a diktatúra a hetvenes években már meggyengült és nevetségessé vált a társadalomban. Ezt az író a groteszk stílus alkalmazásával érte el, amelyhez kiválóan értett. (Alföldy 2010)

Lázár Ervin ötvözi a hagyományos és a keresztény morál elemeit, a krisztusi tanokra épülő szeretetmorálnak nagy szerepet tulajdonít. (Pompor 2008, Szabó 2010)

A Hétfejű Tündérben, a Tündér minden egyes feje a szeretet valamely aspektusát szimbolizálja:

1. A szeretet azonos a boldogságkereséssel, a hősnek pusztítás nélkül kell kiállni a szeretet próbáit, hogy elnyerje a boldogságot.
2. A szeretet közösségi létforma. Ahhoz, hogy találkozzon a szeretettel, a közösség részévé kell válni, ehhez viszont fel kell áldozni a szabadságot.
3. A szeretet önfeláldozó. A hősnek a saját egyéni céljai elé kell helyeznie a közösség céljait.
4. A szeretet képes megváltoztatni. Nemcsak a hőst, hanem másokat is, azáltal, hogy képes a megbocsátásra.
5. Nevetés
6. Játék, amely (a nevetéssel együtt) a rossz embereket távol tartja, a játékra nyitottakat pedig összehozza
7. Adakozó szeretet. A szeretet képessé tesz úgy adni, hogy nem várunk cserébe viszonzást. (Pompor 2008)

Komáromi 2011-es könyvében ezt írja: „Lázár meséi tulajdonképpen a szeretet mítoszai.” Arról is ír, hogy az író szerint a szeretet az élet értelme és mindent legyőz. Bár a könyveiben a sors és az érdem nem mindig van összhangban, és néha a gonosz győz, azt vallja, a szeretet képessé tesz a megbocsátásra. Úgy gondolom, hogy ugyan általában nem mesélnek az óvodákban olyan történeteket, amelyek rosszul végződnek, egy-kettő ilyen mese még akár hasznos is lehet, főleg a nagyobbaknak. Ezt azért gondolom, mert a gyerekeket a negatív érzelmekkel is meg kellene ismertetni, azért, hogy a későbbi kudarcokat könnyebben fel tudják dolgozni. Erre a Lázár Ervin mesék is jók lehetnek, ugyanis ahogyan már írtam, ezekben fontos szerepet tulajdonítanak a megbocsátásnak.

Alföldy 2010-es írásában azt írja, hogy Lázár Ervin meséi erkölcsi nevelőerejüknél fogva a nevelés legfontosabb irodalmi eszközei lehetnek. Szerinte előnyösen hatnak a gyermek önbi-zalmára és önértékelésére, illetve segítenek abban, hogy a közösségbe is könnyebben

beilleszkezhessenek és nyitottabbá váljanak. Lázár mindezt nagyon humorosan és szórakoztatóan adja át, így a gyermekeket még jobban elvarázsolja. Ezekkel teljes mértékben egyet értek. Értékrendjének alapvető elemei a türelem, a megértés, az önzetlenség, az önfeláldozás és mások feltétel nélküli elfogadása. Meséinek értékrendjét a hagyományos tündérmesék mesemorálja, a pusztai világ normarendszere, illetve a gyermekek világlátása formálta. A szeretetnek közösségformáló ereje is van. Novelláiban a közösségbe való beilleszkedési vágy áll a középpontban. (Pompör 2008) Szerintem ez a beilleszkedési vágy a gyermekkorából ered, ugyanis az olvasottak alapján akkor is az volt minden vágya, hogy a közösség elfogadja, és a részévé válhasson. A mesék hősei is fontos részei a novelláknak. A hősök morálisan kimagaslanak a tömegből, emiatt pedig magányosnak érzik magukat. Lázár műveire jellemző a kétpólusú világ. A falusi életet és a nagyvárosi életet, illetve az ott élő embereket állítja szembe egymással. Általában a hősök állnak szembe a nagyvárosi emberekkel. Ahhoz, hogy boldogulni tudjanak, kompromisszumot kell kötniük a világgal. Gyakoriak a rendszer ellen magukba forduló hősök. (Pompör 2008)

Szerintem nagyon érdekes, hogy a mesevilág középpontjában a Négyszögletű Kerek Erdő áll. A többi helyszínt ehhez viszonyítva helyezi el. Erre példa A Hétfejű Tündérben olvasható: „Rácpácegres a Négyszögletű Kerek Erdő közepén van, s innen csak egy ugrás Ajahtan Kutarbani király fazsindelyes palotája, s a palota mögött meg rögtön kezdődik Csodaország. Ott lakott ez a hétfejű micsoda” (Pompör 2008) Lázár Ervin szerint azonban Rácpácegres nemcsak a Négyszögletű Kerek Erdő, hanem a világ közepén is van: „Alsórácegrespusztá – ha valaki nem tudná – a világ közepén fekszik. A világ közepe meg tudvalevően Tolna megyében van.” – olvashatjuk Lázár Ervin A valóság íze című könyvéből származó idézetet. Ebből is láthatjuk, hogy mennyire fontos számára „választott szülőföldje”. (Márkus 2019)

Visszatérve a szereplőkre. Sokszor kereső emberek. Van olyan, amikor csak lakhelyet vagy munkát keresnek, de akad olyan is, amikor a keresés a lelkükben zajlik. Ezek a szereplők valamilyen menedéket keresnek. Ez a legtöbb hős számára a gyermekkor és a mesevilág. Az is gyakori, hogy az emlékeikbe temetkezve, a múlton rágódva sajnáltatják magukat. (Pompör 2008) A városba kerülő falusi ember, illetve a világban a helyét kereső hős élete is párhuzamba állítható az író életével, mivel az olvasottak alapján ő is járt ebben a cipőben. Ezt meg is erősítette: „Ezek a pusztai emlékek nálam olyan mélyek, hogy már visszahúzó erőnek érzem a jelenlétüket. Nemcsak azért, mert teljesen kikerültem abból a környezetből... De azért is, mert menekülési lehetőségnek érzem, ami a legnagyobb hülyeség, mert nem lehet menekülni.” (Pompör 2008) Ez alapján a múltba temetkező szereplőkkel is azonosíthatjuk.

Szerintem az is nagyon érdekes, hogy a szereplőket a saját életéből merítette. Ebben nagy segítségére voltak a vándorévek. Mivel sokféle embert megismert, nagyszerű emberismeretre tett szert. „Néhány vonással megelevenítette a kollégista diákot, a szénlapátoló alkalmi munkást és a frissen diplomázott, hivatására készülő értelmiségit” – írta Alföldy 2010-ben.

Pál Melinda 2000-es interjújában is beszéltek a szereplőkről. Lázár Ervin azt mondta: „A Csillagmajor kötetem minden alakja a pusztá egy-egy lakója volt, van, akinek a nevét sem tudtam megváltoztatni.”

Fontos még beszélni Lázár Ervin meséinek a nyelvezetéről. Pompor ezt írta róla (2008): „Lázár Ervin olyan sajátos, félreismerhetetlen nyelvi univerzumot alkot, mely egyszerre épül a népmesék nyelvi formáira, a gyermeknyelv szóalkotásaira, a felnőtt mesélő szóinvencióira és a gyermekkor világának tájnyelvére.” Szerintem mindenki, aki már olvasott tőle, tudja, hogy miről beszél Pompor Zoltán.

Lázár Ervint a gyermekei nagyban segítették a szóalkotásban is. „Önmagában, ha az embernek gyereke születik, az olyan, mintha a világ egy új dimenzióval bővülne. Bennem a gyerekeim azt a gyereket is felébresztették, aki én voltam Alsó-Rácegresen valaha. (...) De ahogy a nyelvvel bánt Fruzsina lányom meg a fiam, az tényleg lenyűgöző volt. Rengeteget lehetett tőlük tanulni. Rávilágítottak egyrészt a nyelv törvényszerűségeire, másrészt a játékosságára.” (Pál 2000) Az interjú során még arról is beszélt, hogy voltak olyan szereplők a meséiben, akiknek a gyermekei adtak nevet. Dideki például a „Csigabiga gyere ki, ég a házad...” kezdetű mondóka folytatásának félremondásából született, kislánya „ide ki” helyett azt mondta „Dideki”. Berzsián is így született, amikor egy Berzsenyiről készült képre azt mondta, hogy azon a képen „Berzsián” csúnyán néz. Nekem nagyon tetszik, hogy ezeket a kis nyelvbtlásokat beleírta a könyveibe. Erről Gajdó Ágnes 2009-es írásában is olvashatunk, ahol Lázár Ervin Naplóját elemzi. Itt is az áll, hogy a gyermeknyelv ihletett adott neki a sajátos szóalkotásához és ezeket az apróbb nyelvbtlásokat a Naplóba is leírta. (Gajdó 2009)

Amiről még szerintem fontos beszélni, az az, hogy időben hogyan változott Lázár Ervin munkássága. Kamaszkorában a versek foglalkoztatták, több versekkel teli füzetek van a hagyatékában. Feltehetnénk a kérdést, hogy akkor miért nem költő lett. Lázár ezt írta 1922-ben: „Ha tudnék verset írni, dehogy írnék prózát, mesével azért próbálkoztam, mert az közelebb áll a költészethez.” (Komáromi 2011)

Ezek után következtek a korai novellái. Ezekben a novellákban is megjelenik a kétpólusú világ. A falu világából kiszakadó ember keresi a helyét egy új közösségben. Ezeknek a novelláknak az írása során még nem igazán tudott elszakadni gyermekkor kedvenceitől, Fekete Istvántól és Tamási Árontól, saját elmondása szerint: „szemmel láthatóan ott volt a kezük nyoma az

írásaimon”. A hatvanas évek végétől azonban a Lázár-próza átalakult, megjelent a mágikus realizmus, illetve a játékosság. (Pompor 2008)

Pompor az író munkásságát három részre osztotta:

1. Népmesék hagyományos formai elemeiből alkotja meg a saját meséit. Elsősorban erkölcsi tartalmat közvetít. Még nincsenek jelen műveiben a rá jellemző nyelvi bravúrok. Nincs jelen a gyermek, csak az olvasó.
2. Megjelenik a mágikus realizmus, az egyéni mesemondói stílus, a sajátos nyelvalkotás, a gyermeknyelvi szavak. Műveibe beemeli a gyermeket, a Szegény Dzsoni és Árnika-ban már közösen alkotják meg a történetet.
3. A nyelvjátékok néha felülmúlják a történetmondás bravúrait. Egyre több a nyitott végű mese, ahol a morális tanulság kimondása helyett kérdéseket vet fel. Több a szomorú mese. Eltűnik a gyermek, de kérdéseket tesz fel neki.

Komáromi (2011) viszont cáfolja ezt a felosztást. Azzal indokol, hogy a korábbi mesékben is megjelenik a gyermek, például A kisfiú meg az oroszlánokban vagy a Szökevény szeplőkben.

Komáromi egy másik felosztást alkot, ami szintén három részből áll:

1. Modern állatmesék
2. Nagy idők, mesevilág teremtés
3. Népi mesemondó szerepe, újramesélés

Azt olvashatjuk, hogy a harmadik korszakban olyan, mintha kifogyott volna a mesékből. Mondákat dolgozott át és újramesélt történeteket. (Komáromi 2011) Ennek szerintem több oka is lehet. Egyrészt, ahogy az életrajzban is írtam, már nem szabadúszóként dolgozott, illetve ekkora már a gyerekei is felnőttek, így könnyen meglehet, hogy tényleg nem volt ihlet.

Ennek ellenére nem kétséges, hogy rengeteget hozzá tett a magyar gyermekirodalomhoz.

III. Legfontosabb művei:

A következőkben Lázár Ervin művei közül azokat szeretném elemezni, amelyeket a Kaposvári Csiky Gergely színházban is előadtak.

Ezek a következők:

1. A kisfiú meg az oroszlánok
2. Szegény Dzsoni és Árnika
3. A Négyszögletű Kerek Erdő

1. A kisfiú meg az oroszlánok:

Lázár Ervin 1964-ben írta A kisfiú meg az oroszlánok című meseregényét. Ezt a könyvet Pompor 2008-as könyvében „A lázári mesemorál gyökereinek” nevezi. Ez nem véletlen, hiszen ez a könyv Lázár Ervin első meseregénye, amely a későbbi műveire is nagyon nagy hatással van. Már itt megjelenik a mágikus realizmus és a modern mesékre jellemző tulajdonság: a hagyományos és a modern elemek keveredése. Az elsődleges cél a történetmesélés, amelyet lineárisan, az időben előrehaladva jelenít meg.

Lázár Ervin ebben a regényben E/1-es elbeszélő, vagyis ő is részt vesz az eseményekben, Barna Viktor szerepében. A történet elején megtudhatjuk róla, hogy az Építészeti Hivatalban dolgozik. Hazafelé menet mindig lát egy régies építésű házat, amely nagyon tetszik neki, viszont a lakókat eddig még sosem látta. Most azonban egy kisfiú lép ki a kapun, aki be is hívja a házba, hogy megmutassa az oroszlánját. Amikor ezen a kapun belép, átlép a valóságból a fantázia világába (Pompor 2008). Miután a kisfiú bemutatta az oroszlánát, Bruckner Szigfridet Viktor-nak, illetve ő is bemutatkozott (Petinek hívják), elmeséli, hogy korábban egy mackója is volt, de az apukája nem látta, emiatt pedig úgy gondolja, hogy az oroszlánat se látná. Mikor ezt olvastam, arra gondoltam, hogy ez az oroszlán csak képzeletbeli. Viszont nem értettem, hogy akkor Viktor és később a többi szereplő, hogyan látja. Erre Komáromi 2011-es könyvében, olvastam a megoldást. A kisfiú a képzeletébe hívja a többieket és van, aki vele tud tartani, de olyan is van, aki nem. Erről nekem az jutott eszembe, hogy ez olyan lehet, mint egy játék: akiben még él a gyermek, az tud játszani, viszont aki már felnőtt, az nem tud, vagy nem akar. Vagyis a gyermek és a felnőttvilágot szembeállítja egymással. A műben a „játszani is engedd” szemlélete is nagy szerepet kap, illetve az író arra is rámutat, hogy vannak még csodák. (Almássy 2017)

Ez a könyv a gyermek-felnőtt kapcsolatot is nagyon szépen feldolgozza. Nekem az is nagyon tetszik, hogy nem minden felnőttet egyformán ábrázol. Egyedül Peti édesapja a felnőtt, aki már nem tud játszani. Viktor annak ellenére, hogy felnőtt, nem veszítette el a gyermeki énjét sem. Úgy gondolom Lázár Ervin magát jelenítette meg Viktorban, mivel ő is azt mondta magáról, hogy benne nagyon sokáig megmaradt a belső gyermek, tehát ez egy ars poetica.

Az első részben Bruckner Szigfridet is jobban megismerhetjük. Ő egy idős oroszlán, aki korábban egy cirkuszban dolgozott, de mivel megöregedett, már nem volt rá szükség. Nagyon hiú, és szeret nagyot mondani. A történet elején viszont szomorú és magányos, mivel hiányzik neki a felesége, Bruckner Szilvia. A kisfiú Viktor segítségét kéri, hogy keresse meg Szigfrid feleségét. Vagyis a kereső motívum már ebben a mesében is megjelenik. Szilviáról ekkor még csak annyit tudunk, hogy mindig piros pulcsit visel. Másnap Viktor az irodában megkérdezi, nem

látott-e valaki egy piros pulcsis oroszlánt. Bár örültek nézik, a műszak végén mégis segítséget kap egy Gabriella nevű munkatársától. A továbbiakban ő is velük tart. A lány elmondja, hogy egy amerikai barátnője látta egy cirkuszban Szilviát és később az is kiderül, hogy az a cirkusz nemsokára a városba érkezik. Amint tudják, meg is látogatják Szilviát, akivel nagyon rosszul bántanak a cirkuszban. Először megpróbálnak beszélni az igazgatóval, de ő nem adja oda. Megtudjuk róla, hogy nagyon gonosz és nem szereti az állatokat. Ezt Baltazár, az állatetető mondja nekik, aki segíteni akar. Bemutatja nekik Arabellát, a gyönyörű légtornászt. Arabella is segíteni szeretne, ezért azt mondja az igazgatónak, hogy fél az oroszlántól, akivel a műsort kellene csinálnia, és inkább Szilviával szeretné. Így könnyen meg tudnák szöktetni. Viszont az igazgató ezt nem akarja engedni, csak akkor, ha Arabella hozzámegy feleségül. Arabella viszont más szeret (Robertót), de mivel más nem tud tenni, belemegy a játékba. Viszont Bruckner Szilvia kiszabadításakor ő is megszökik a cirkusból. Itt is láthatjuk a modern és a népmesei elemek keveredését. A hagyományos mesében a királylányt kellett volna kiszabadítani a sárkány karmaiból, itt viszont az idős oroszlánt kellett kimenekíteni a gonosz igazgató rácsai mögül. (Komáromi 2011) Vagyis az alapkoncepció a népmesei hagyományokra épül, de a szereplők modern karakterek.

Ekkor már hárman élnek a pajtában: Szigfrid, Szilvia és Arabella. A történet legfőbb helyszíne a pajta, mivel Peti itt rejtegeti az oroszlánokat. Ezért lesz nagyon nagy probléma, hogy Peti édesapja le akarja bontatni a pajtát, ehhez pedig Viktor segítségét kéri.

Ezenkívül más konfliktusok is adódnak. Egy rendőr érkezik a pajtába, aki le akarja tartóztatni Szilviát és Arabellát. A rendőr megtalálja őket, de elmondják neki, hogy milyen rossz körülmények között tartották Szilviát a cirkuszban, így a rendőr a cirkuszigazgatót fogja letartóztatni. Vagyis a jó megkapja méltó jutalmát, a rossz pedig megbűnhődik a tetteiért. Ez is egy népmesei motívum. A történetben egyedül a cirkuszigazgató, aki teljesen gonosz. Bár Peti apja is bizonyos szempontból gonosznak tűnhet, ő mégsem az, mert nem akar szándékosan ártani a többieknek és a történet végére személyiségfejlődésen megy keresztül.

A történet előre haladtával újabb szereplők érkeznek. Megismerhetjük Dr. Kis Jánost, a frakkos oroszlánt. Ő nagyon fellengzős, és szeret dicsekedni, arról beszél, mennyi telke és palotája van. Azért jött látogatóba, mert magányos. Pár nap múlva még egy oroszlánnal bővül a csapat, akit Láz Jenőnek hívnak. Jenő Szigfrid unokatestvére. Bizonyos szempontból dr. Kis János ellentéte, mivel nem tartja fontosnak a külsőségeket. Ennek ellenére viszont mindnyájukban közös, hogy szeretnek nagyot mondani és dicsekedni. Számomra nagyon érdekes, hogy az író az összes hím oroszlánt ilyennek ábrázolta.

A társaság nemsokára még egy problémával szembesül, Bruckner Szigfrid depressziós lesz. Szeretne még egyszer, utoljára fellépni a cirkuszban. Vagyis a múltba temetkező, fiatalkorát visszasíró szereplő is megjelenik. Tehát valamilyen szempontból Szigfrid is párhuzamba állítható az íróval, annak ellenére, hogy szerintem inkább Viktorhoz hasonlít. A városi cirkusz igazgatója azonban nem engedi, hogy egy öreg és ismeretlen oroszán lépjen fel. A többiek viszont nem hagyják annyiban a dolgot, mivel mindenképpen segíteni szeretnének Szigfridnek. Éjszaka belopóznak és egy búcsúműsort tartanak neki, a nézőtérén a lámpákat viszont leoltják, hogy Szigfrid ne lássa, hogy nincsenek nézők. Fellépés közben azonban megjelenik az igazgató, de ahelyett, hogy elküldené őket, beáll a közönségbe. Egyre több cirkuszi szereplő érkezik - artisták, bohócok, légtornászok, állatszelisták - akik nem értik, hogy mi történik. Mindnyájuknak elmondják: „Egy öreg oroszán búcsúfellépése”. Mindenki beáll a közönségbe és éljenezve tapsolnak, annak ellenére, hogy Szigfrid minden feladatot elront. Szerintem ez a rész azért is nagyon fontos, mert megtanítja a gyerekeknek, hogy milyen fontos az empátia és a türelem. Nagyon tetszett az a gondolat Almássy 2017-ben megjelent tanulmányában, hogy a mese az öregek iránti részvétet és elfogadást is erősíti. (Almássy 2017)

A könyv végére a legnagyobb konfliktus, a pajta lebontása is megoldódik. Peti édesapja megkeresi Viktort, hogy még aznapra kellenek a tervek, mert másnap lebontatja a pajtát. Ezt Peti is meghallja, és egyből Viktorhoz megy, annak ellenére, hogy a szakadó esőben megázik. Viktor azt mondja neki, hogy meg fogják oldani és menjen haza, mert megfázik. Viszont a kislány nem nyugszik ebbe bele. Elindul megkeresni azt az embert, akivel apja le akarja bontatni a pajtát, de megfázik és kórházba kerül. Viktor és Gabriella ugyan meglátogatja, de az állapota egyre rosszabb. Azt szeretné, ha a többiek is meglátogathatnák. Ezt nagy nehezen megengedi az orvos, viszont mikor hazamennek, éppen otthagyja őket Dr. Kis János. A többiek viszont mind a kórházba rohannak, sőt Jenő, aki korábban azt mondta, hogy soha nem fog nyakkendőt kötni, most még ezt is megteszi a kislány tiszteletére. Peti nagyon örül az oroszánoknak, és azt mondja, „Most már biztos meggyógyulok.” A történet végén Viktor beszél Peti édesapjával, hogy ne bontassa le a pajtát, mert Peti akkor biztosan meggyógyul. Az apa ezt megígéri, ebből is látszik, hogy nem akart rosszat. Ennek öröme egy búcsúestet tartanak, ahova a városi cirkusz igazgatóját, sőt Peti apját is meghívják. Kiderül, hogy az igazgató ismeri Robertót és tudja, hogy Amerikában van. Mivel a cirkusz is éppen Amerikába megy, leszerződött Arabellát, így velük tud tartani. Ez is egy kereső motívum volt a könyvben, amely megoldódott. A búcsúestre Peti édesapja is elfogadja a meghívást. A személyiségfejlődését az is bizonyítja, hogy már látja az oroszánokat. A történet olvasása közben nekem az volt az érzésem, hogy Peti édesapja egy olyan apa, aki egyfolytában dolgozik és nincs ideje játszani a gyermekével. Szerintem az, hogy már

látja az oroszlánokat, azt szimbolizálja, hogy a kisfiú betegségének köszönhetően rádöbbsent, hogy Petivel is kellene foglalkoznia és elfogadta a meghívást Peti képzeletébe, azaz bekapcsolódott a játékba. A szeretetmorál is megjelenik, mivel az apa a fia iránt érzett szeretet miatt nem bontatja le a pajtát. A szeretet mellett a megbocsájtás is nagy szerepet kap, mivel mindenki megbocsájt Peti apjának. Vagyis Lázár Ervin az alapvető értékeket már itt is megnevezi, és ezeket a későbbi meséibe is továbbviszi.

2. Szegény Dzsoni és Árnika:

Lázár Ervin 1981-ben írta a Szegény Dzsoni és Árnika című meseregényét. Ez a mese a tündérmesék közé tartozik, azonban Lázár ezt modern elemekkel bővítette. Bár a szereplők többnyire a hagyományos tündérmesei karakterek, mint ahogy a király, a királykisasszony, a szegény legény vagy a boszorkány, mégis olyan tulajdonságokkal ruházza fel őket, amelyek eltérnek a hagyományostól. Ilyen például Östör király, aki nem azért vált naggyá, mert nagy a hatalma, vagy mert nagyon erős, hanem mert nemcsak az országát, hanem önmagát is képes uralni. (Pompor 2008) Vagyis sokkal emberibb, mint a hagyományos tündérmesékben. Ez abból is látszik, hogy a lányát nem a legerősebb vagy legokosabb lovagnak akarja adni, hanem annak, akit megszeret. Ennél a kijelentésénél a lovagok meg is kérdőjelezzik, hogy elég királyi-e a döntése. Erre a király azt mondja: "Nem királyi, hanem emberi!". Szerintem nagyon jó, hogy az író itt is rávilágít arra, hogy sokkal fontosabbak ezek a tulajdonságok, mint például a hatalom vagy akár a rang. Ezt mi sem bizonyítja jobban, minthogy a királylány, Árnika Szegény Dzsoniba szeret bele.

A mese szerkezete többnyire megfelel a tündérmesék szerkezetének, bár modern elemek is megjelennek. Bárdos József 2015-ben megjelent újságcikkében azt olvashatjuk, hogy a tündérmesék varázsa a struktúrájukban rejlik. Bárdos tíz szerkezeti elemre osztja a tündérmeséket, ezekből szinte mindegyik megjelenik ebben a műben:

1. Mesekezdő formulák
2. Kiinduló helyzet
3. Hiány/ károkozás
4. A hős útnak indulása
5. Találkozás a segítővel/ segítőkkal
6. Újabb térbeli helyváltoztatás
7. Összecsapás az ellenféllel/ nehéz feladat megoldása
8. Az álhős feltűnése és lelepleződése
9. Lakodalom

10. Záróformulák

Már mese elején láthatjuk, hogy bár Lázár alapjába véve a tündérmese szerkezetét megtartotta, ezt mégis modern elemekkel fűszerezte. A mesekezdő formula is eltér a megszokottól. Az író egy gyermekkel folytat párbeszédet, amely az egész könyvet végigkíséri. Ez szerintem nagyon jó, mert mikor ezeket a beszélgetéseket olvassuk, a különböző kérdéseket mi is megvitathatjuk a gyerekkel/ gyerekekkel. A mese is így kezdődik, a gyermek felszólítja az író: „Írjál nekem egy mesét.” Ezután közösen megbeszélik, hogy miről fog szólni a mese, majd az író elkezdi az elejéről. Itt jelenik meg a Bárdos által említett mesekezdő formula: „Hegyen innen, völgyön túl, völgyön innen, hegyen túl volt egy kerek tó.”

Ezután a kiindulóhelyzet következik. Bárdos cikke alapján ez általában egy középkori paraszti világ, és a két leggyakoribb probléma a gyermektelenség és az öröklés kérdése. A mese tényleg olyan mintha a középkorban játszódna, de ekkor még semmilyen probléma nem adódik, sőt az itt említett problémák később sem jelennek meg.

A történet elején megismerjük Östör királyt és Árnikát. Östör király legfontosabb tulajdonságát már korábban említettem, képes uralkodni önmagán, ismeri a saját korlátait. Emiatt, amikor felidegesítik, az udvari főszámolnoknak el kell számolni ezerig, ezalatt a király megnyugszik és csak utána hoz döntéseket. Szerintem ezt az epizódot az óvodában is jól lehet használni, mivel a gyerekeknek is gyakran le kell csillapodni. A gyerekek láthatják, hogy még egy királynak is szüksége lehet erre, így nem érzik majd azt, hogy velük van a probléma. A másik legfontosabb szereplő a királyságban Árnika, Östör király lánya. A legkiemelkedőbb tulajdonsága, hogy nagyon kedves. A történet folyamán azonban az is kiderül, hogy nemcsak kedves, hanem okos is. Többször neki köszönhető, hogy kijutnak valamilyen szorult helyzetből, például amikor Ipiapacsék ketrecbe zárják őket és rájön, hogy ki tudnak szökni, mivel kacsaként kiférnek és testet tudnak cserélni. Arra is Árnika jön rá, hogy felváltva tudnak menni, mert amíg Dzsoni a kacsá, ő tudja vinni, miközben a fiú alszik és fordítva. Illetve a próbák során Rézbányai Győző eszén is az ő segítségével tudnak túljárni. Számomra nagyon szimpatikus, hogy amíg a népmeséknél a női szereplőknek általában az a legjobb tulajdonságuk, hogy szépek, itt az író ennél fontosabb pozitív tulajdonságokkal ruházta fel Árnikát.

Később Szegény Dzsonit és a Százarcú Boszorkát is megismerjük. Szegény Dzsoni a világ legszabadabb embere. Nagyon ellentmondásos, mivel egyszerre a legszabadabb és a legnagyobb fogoly; a legszegényebb, de a leggazdagabb is; illetve a legszomorúbb, de a legvidámabb is. Vidám, mivel azt csinál, amit akar, viszont magányos is, mivel nincs senkije. Valamilyen szempontból szerintem Árnikának is az ellentéte, mivel nincs semmije, nincs se családja, se lakóhelye, Árnika viszont egy királykisasszony, aki egy palotában lakik.

A bonyodalmat a Százarcú Boszorka okozza. Hét évente a rabszolgájává kell tennie valakit, különben elveszti a varázserejét. Éppen Szegény Dzsoni sétál az erdejébe, ezért öregasszony képébe bújva arra kéri, hogy álljon a szolgálatába. Dzsoni azt mondja, hogy szívesen segít neki, de a szolgája senkinek sem lesz, mivel ő a világ legszabadabb embere. A boszorkány azt ajánlja, hogy három napig minden nap csak egy almát kell leszednie a fáról és cserébe sok kincset ad. Ez a trükk korábban működött, mivel úgy gondolták a többiek, hogy ez egy nagyszerű ajánlat. Azt azonban nem tudták, hogy a fa minden éjjel egyre magasabbra nő, Dzsoni viszont nem fogadja el az ajánlatot. Otthagyja a boszorkányt, de ő nem nyugszik ebbe bele, vihar képében végigsűvít az erdőn, majd farkassá változva ordít egyet. Dzsoni ezt meghallva menekülni kezd, a boszorkány pedig az utolsó pillanatban faággá változik, így Dzsoni átesik rajta. Éppen a boszorka erdejének és Östör király birodalmának a határán fekszik. Akkorát esett, hogy a lábát is eltörte, de Árnika a segítségére sietett. Bárdos elemzése szerint ez lehet a károkozás. Ez azonban nem teljesen valósul meg mivel Dzsoni és Árnika ennek köszönhetően ismerik meg egymást, sőt első látásra egymásba szeretnek. Ez is jellemző a hagyományos népmesékre. Ott is gyakori, hogy a királylány első látásra beleszeret a szegénylegénybe. Itt azonban az a különbség, hogy míg a népmesékben általában álruhában vannak és az eszükkel kápráztatják el a királykisasszonyt, itt semmi ilyesmiről nincs szó. Így ez a helyzet is sokkal emberibb és a gyerekek láthatják, hogy akár a legrosszabb napokon is történhet valami jó. A tündérmesékre jellemző meseszámok is megtalálhatóak a könyvben: a boszorkának hét évente kell valakit rabszolgájává tennie, illetve három almát kell leszedni a fáról. A helyszínek is tündérmesébe illőek, az egyik legfontosabb a birodalom, illetve a varázslatos erdő.

Árnika a palotába kíséri Szegény Dzsonit és bemutatja Östör királynak, aki egyből észreveszi, hogy a fiatalok egymásba szerettek. Azonban egy próbatétel elé állítja őket, ez pedig az idő próbája. Dzsoni egy évig nem láthatja Árnikát és ha még ezután is szeretik egymást, akkor elveheti feleségül. Dzsoni vándorútra indul, vagyis a hős útnak indulása is bekövetkezik. Ez Bárdos szerint mindig térbeli helyváltoztatás, ahogyan itt is. Eltelik az egy év, de amikor a király és Árnika Dzsoni elé megy, nem figyelnek és belépnek a Boszorka erdejébe. A Százarcú Boszorka kacsává változtatja őket, Dzsonit pedig megpróbálja elcsábítani, egy gyönyörű lány képébe bújva azt hazudja neki, hogy Árnika már férjhez ment. Dzsoni majdnem bedől neki, de végül ráeszmél, hogy ez a boszorka lehet és elmegy a palotához. A helyén azonban csak egy halastavat és néhány kacsát talál. A Bárdos által említett károkozás, most még felismerhetőbben megjelenik. Szegény Dzsoni leül, megsimogatja az egyik kacsát és azt kérdezi: “Hej te kiskacsa, nem láttad az én kedves Árnikámat?”. Erre a kacska Árnikává változik, Dzsoni viszont kacsa lesz. Mindketten azt szeretnék, ha a másik lenne ember, mert úgy érzik, hogy az ő hibájuk, hogy

ez történt. Vagyis az önfeláldozó is szeretet megjelenik. Az egyik öregasszony az udvarból azonban segít nekik, mondja, hogy menjenek a Hétfejű Tündérhez, mert csak ő tudja visszaváltoztatni őket. Láthatjuk, hogy a hős útnak indulása is másodszorra jelenik meg. Szerintem nagyon érdekes, hogy ebben a műben ez kétszer is szerepel. Ezenkívül a korábban már sokszor emlegetett kereső motívum itt is megjelenik. Számos próbát kell a hősöknek kiállniuk: találkoznak Ipiapacsékkal, a rablókkal; Rézbányai Győzővel, aki mindenben megsértődik; illetve a 12 testvérrel, akiken az az átok ül, hogy ami az egyiküknek fáj, az a többieknek is. Mindenkin segítenek: Ipiapacsék válogatott focisták lesznek, mivel Dzsoni észreveszi, hogy milyen jó a gömbérezkük. Rézbányai Győzőnek is segítenek, de ehhez először túl kell járni az eszén. Árnika javaslatára Dzsoni sértődik meg először, később pedig elbeszélgetnek vele, hogy milyen jó ember, az egyetlen baj csak az vele, hogy túl könnyen megsértődik. A tizenkét testvéren pedig Árnika segít, elmagyarázza nekik, hogyha az egyikőjüknek rossz, ahelyett, hogy szenvednének, segíthetnének is. Például, ha az egyikőjük nem bírja el a fát, segítsenek neki, mert ha sokan vannak akkor már nem nehéz az a fa. Vagyis Dzsoni segítőkészségével és Árnika eszével minden próbán túl tudnak lendülni. A tündérmesékre jellemző próbák teljesítése itt is megjelenik. Komáromi 2011-es könyvében azt olvashatjuk, hogy a hősök nem azért segítenek a többieknek, hogy valami jutalmat kapjanak, hanem a jó szándék vezérli őket és attól, hogy másokat boldognak látnak, ők is boldogok. Ezzel részben egyetértek, mivel tényleg a jószándék vezérli a hősöket, de szerintem azért a hagyományos mesék „jótett helyébe jót várj” motívuma is megjelenik. Ugyan mindenkinek segítenek, de cserébe ők is kapnak olyan információkat, amelyek eljuttatják őket a céljukhoz, a Hétfejű Tündérhez. Ha Bárdos elemzése alapján elemezzük a történetet, akkor ők voltak a segítők. Azt azonban láthatjuk, hogy a tündérmesei elemek itt is keverednek a modern elemekkel, mivel a hősök is segítenek a segítőknek, talán még többet, mint amennyi segítséget cserébe kapnak. Szerintem vitathatatlan, hogy a segítő szereplő személyiségfejlődésükben óriási szerepük van. Azt is nagyon érdekesnek találtam, hogy mivel a Hétfejű Tündér a szerző egy másik könyvében is szerepel, láthatjuk, hogy Lázár Ervin tényleg egy univerzumot alkotott. A különböző mesékből átemel karaktereket, illetve van, hogy helyszíneket is.

Útjuk végén a Hétfejű Tündér segít a fiataloknak, vagyis akár ő is lehet egy segítő szereplő. Itt a nehéz feladat megoldása ponthoz is eljutunk, mivel a Hétfejű Tündér visszaváltoztatja őket emberré. Nekem nagyon tetszett az a megoldás, hogy hazafelé mindenkivel találkoznak és lát-szik, hogy tényleg minden segítő karakter életében javulás történt. Ez az újabb helyzetváltoztatás része lehet a történetnek. Végül a Százarcú Boszorka telkére is belépnek és látják, hogy szenved, mivel még mindig nem talált senkit, akit a szolgájává tehetne. Szegény Dzsoni

elbeszélget vele, és sikerül meggyőzni, hogy a szeretet sokkal fontosabb, mint hogy varázsereje legyen, és ahelyett, hogy másokkal gonoszodna, megpróbálhatna kedves lenni. Sikerül meggyőzni a boszorkát, és a megbocsájtásra egy nagyon szép példát láthatunk, mivel elhívják Östör király palotájába, sőt később a gyermekük dajkája is lesz. Vagyis nála a legszembetűnőbb a személyiségfejlődés. Láthatjuk a Lázárra jellemző motívumot, amely szerint nem a gonoszt győzi le, hanem a boszorka, vagyis a gonosz győzi le a saját sötétebb oldalát.

Visszatérve Bárdos 2015-ös elemzésére, ebben a mesében álhős nem szerepelt, ez az egyetlen pont, ami teljesen hiányzik a meseregényből. A lakodalom részt nem kell szó szerint értelmezni, mivel a cikkben sem azt írja, hogy összeházasodnak a szereplők, bár szerintem a legtöbb mese így végződik. Tehát ez is megvalósul, mivel a befejezés boldog, illetve azt is olvashatjuk, hogy Dzsoninak és Árnikának gyermeke született, vagyis valószínűleg a szó szerint értelmezett lakodalom is bekövetkezett. Az utolsó pont a záróformula sem a szokványos, nincs a „Boldogan éltek, amíg meg nem haltak”-hoz hasonló mondat a regényben, ehelyett az író a gyermekkel beszélget arról, hogy a boszorka vajon tényleg jóvá változott-e. Ez azonban nem kelt hiányérzetet, sőt Lázár egy keretet ad ezzel a mesének, mivel a mesekezdés is ilyen volt. Szerintem ez azért is jó megoldás, mert mi is megbeszélhetjük a gyermekkel, hogy szerinte megváltozott-e boszorkány, illetve a többi eseményt is átbeszélhetjük.

Számomra nagyon érdekes a mese elbeszéléstechnikája is. Az író egy gyermekkel együtt alkotja meg a történetet, az ő képzeletére épít. Ez az élőszavas mesemondást idézi fel (Komáromi 2011). Nekem nagyon tetszik, hogy folyamatosan reflektálnak a mesére és itt mondják ki a legfontosabb életigazságokat is. Ilyen bekezdésekben beszélnek a szeretetről is. Számos kérdést vitatnak meg, ebből szeretném kiemelni a legfontosabbakat:

- Van nem igaz szeretet is?
 - Az nincs. Csak olyan van, hogy két ember azt hiszi, hogy szereti egymást, pedig dehogy.
- De Árnika meg szegény Dzsoni nem “pedig dehogy”, ugye?
 - Majd kiderül.
- Miből?
 - A cselekedeteikből.

Lázár Ervin itt már azt is megfogalmazza, hogy nem csak szavakkal kell kifejezni a szeretetet, hanem tettekkel is. (Pompor 2008) A lázári szeretetmorál itt is nagyon hangsúlyossá válik. Megjelenik az önfeláldozó szeretet is, például, amikor Dzsoni feladja a szabadságát Árnikáért, vagy amikor Árnika kacsává akar változni Dzsoni helyett.

Ezekben a bekezdésekben esik szó arról is, hogy minden rosszban van valami jó, illetve a tehetségről is szó esik. Nekem nagyon tetszik ez a gondolat:

- Ha ezek az Ipacsék ilyen jól tudnak futballozni, akkor miért lettek rablók? Miért nem futballoztak a kezdettől fogva?
 - Mert nem tudták magukról, hogy tudnak futballozni. Szegény Dzsoni vette észre, hogy milyen ügyesek. Ő segített rajtuk.

Ezt a részt azért tartom nagyon fontosnak, mert szerintem egy jó pedagógusnak is úgy kellene észrevennie a gyerekekben rejlő tehetséget, mint ahogy Dzsoni vette észre a rablókét. Szerintem ez az előítéletesség szempontjából is nagyon fontos, mivel gyakran azoknál a gyerekeknél nem veszik észre a tehetséget, akik “rosszak”. Itt is “rosszak” a rablók, Dzsoni mégis meglátja bennük a jót.

Ahogy már említettem, modern elemek is megjelennek a meseregényben. A morális tanulság fontosabbá válik, mint az erkölcsi rend. Szerintem itt a legfontosabb morális tanulság, hogy képesek legyünk megbocsájtani, illetve, hogy a szeretet mindent legyőz. Ez leginkább a Százarcú boszorkány esetében látszik. Kiderül, hogy csak azért gonoszodik mindenki, mert még sose szerették, emiatt pedig nem tudja, hogy az mennyivel értékesebb.

Szerintem ez a könyv a gyermekek érzelmi nevelésének szempontjából az egyik legfontosabb mű. Lázár az alapvető értékeket, mint a segítőkészség, az önfeláldozás és a megbocsájtás itt is megnevezi.

3. A Négyszögletű Kerek Erdő:

Lázár Ervin 1985-ben adta ki A Négyszögletű Kerek Erdő című meseregényét. Ez a regény az ezt megelőző 15 év meséit tartalmazza, ezeket fűzte össze egy laza történetlánccá. (Komáromi 2011) A különböző fejezetek nem kapcsolódnak szorosan össze, az események nem épülnek egymásra, csak a szereplők kötik őket össze. Ez szerintem annak is köszönhető, hogy Lázár Ervin ezeket a meséket csak később rendezte egy kötetbe. Komáromi 2011-es könyvében azt olvashatjuk, hogy ennek az is az oka, hogy ezek a mesék hosszabb időszakon belül születtek. Ez leginkább a Báránnyelű-bodorító mesénél mutatkozik meg, mivel itt olyan szereplők is vannak, akik ezen a fejezeten kívül nem jelennek meg a meseregényben. Ilyen: Gepárd Géza, Medve Medárd, Vadkan Valdemár és Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna. Úgy gondolom, hogy az, hogy a történetek nem kapcsolódnak össze egyáltalán nem probléma, mivel így akár úgy is olvashatjuk őket, mintha novellák lennének. A különböző fejezetek az előzmények nélkül sem veszítik az értelmüket, így akár alvás előtt is olvashatjuk a gyerekeknek, vagy a mesefoglalkozáson is szerepelhetnek.

Számomra nagyon érdekes volt, hogyan változik az elbeszélő személye. Az első részben E/1-es mesélő, aki részt vesz az eseményekben. A további fejezetekben azonban már mindentudó mesélő, aki külső szemlélőként jeleníti meg a történetet.

A mesélő az első részben egy medveszerű férfiként írja le magát, akihez bekopogtat egy macska, akit Mikkamakkának hívnak, hogy segítsen neki elmenekülni a Szomorúság elől. Nagyon tetszett, hogy a szomorúságot úgy jelenítette meg az író, mintha egy ember lenne, vagyis megszemélyesítette. Mikkamakka egészen a Négyszögletű Kerek Erdőig szalad a férfival, aki itt lelhet menedékre. Kiderül, hogy mások is laknak itt. Mindenkit Mikkamakka mentett meg, ő vezette őket a Négyszögletű Kerek Erdőbe. Ez a mitikus erdő egy menedék, ahol mindenki önmaga lehet. Szerintem ez az óvodai nevelés szempontjából is nagyon fontos, mivel egy jó óvodában is mindenki önmaga lehet. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy ha valaki megbántott akkor például megüthetem, mert hirtelen haragú vagyok, de ez a könyvben sincs így. A hősök úgy maradnak önmaguk, hogy valamennyire képesek kontrollálni a viselkedésüket. Az is nagyon fontos, hogy elfogadják egymást és olyannak szeretik amilyen. Ezt nem mindig mondják ki, de a viselkedésük ezt mutatja. Szerintem a Négyszögletű Kerek Erdő párhuzamba állítható Rácegrespusztával, a szereplők pedig az íróval. Ahogyan Lázár Ervin életrajzában és olvashattuk az ott élő közösség olyan volt az írónak, mint egy nagy család. A hősök pedig azért olyanok, mint Lázár Ervin, mert mindegyiküket a közösségbe tartozás vágya hajtja.

Az első részben megismerhetjük a Négyszögletű Kerek Erdő lakóit, mindenkiről megtudhatjuk, hogy miért és hogyan került ide. Bruckner Szigfrid cirkuszi oroszlán volt, de mivel megöregedett, már nem kellett senkinek. Ló Szerafin, a kék paripa egy csodaló. "Csakhogy az emberek nem hisznek a csodákban, a kék lovakban meg még kevésbé." - áll a könyvben. Hogy megváltoztassák megpróbálták lemosni, majd, amikor nem jártak sikerrel, befestették. Azonban ez sem hatott, mivel levedlette a szőrét és újra kék lett. Ő aztért került az erdőbe, mert a sok mosdatástól megfázott, ezért megszökött. Mikkamakka ekkor talált rá. Aromo, a nyúl egy nyúlfutást oktató tanfolyamról szökött meg, ahol azt mondták neki, hogy még egy teknősbéka is ügyesebben fut, mint ő, mert rossz a technikája. Aromo viszont gyorsabban futott mindnyájuknál, úgyhogy elmenekült onnan. Ami érdekes volt ebben a történetben, hogy a nyúlfutást olyanok oktatták, akik nem is értettek hozzá. Szerintem ebben van egy kis társadalomkritika is. Fontos szereplő Vacskamati is, aki egy szeleburdi macska. Ezzel pedig sokaknak bánatot okoz, ami miatt ő is szomorú lesz. Erre Mikkamakka egy példát is mond: Vacskamatinak találkozója lett volna egy kisfiúval. El is indult hozzá, azonban út közben összefutott egy barátjával, aki a vidámparkba ment. Vele tartott, mivel egyből elfelejtette, hogy hová is indult. A kisfiú mindaddig két fagyival a kezében várta Vacskamatit, de mindhiába, mire a macska odaért már csak az olvadt

fagylalt nyomát látta. A Négyszögletű Kerek Erdő lakója Nagy Zoárd, a lépkedő fenyőfa is. Ő egy tündértől kérte, hogy tudjon járni, mert már megunta, hogy mindig ugyanazt látja, és hogy ugyanazok vannak körülötte. Bejárta az egész világot, de honvágya lett. Hazament, de ott meg úgy érezte, hogy már semmi sem ugyanolyan, mint régen, emiatt pedig nagyon szomorú volt. Szerintem Nagy Zoárd élete hasonlít a legjobban az íróéhoz. Lázár Ervin is elment világot látni, a szíve viszont hazahúzta, de mikor hazament, akkor úgy érezte, hogy ez már nem ugyanaz a közösség, mint amire emlékezett. Szintén fontos szereplő Szörnyeteg Lajos, a legjobb szívű behemót is. Róla annyit kell tudni, hogy nagyon segítőkész és bármikor számíthat rá az ember, de nem túl okos. Emiatt pedig sokan kihasználták, ezért szomorú volt. Utoljára Dömdödöm bemutatására kerül sor, aki csak annyit tud mondani dömdödöm. Aromo szerint tud beszélni csak nem akar. Ennek az az oka, hogy egyszer beleszeretett valakibe és el akarta mondani neki, de mikor ment hozzá egy csomó embert látott út közben, akik azt mondták a másoknak, hogy szeretik, de közben ez nem volt így. Ilyen volt az asszony, aki azt mondta a szomszédnak, hogy “Én igazán szeretem magukat, de ha még egyszer átjön a tyúkjuk a kertembe!”, vagy a poroszló, aki éppen egy gyereket püfölt és közben azt mondta: “Én szeretem az embereket, de azt nem tűrhetem...!”. Dömdödöm mire odaért ahhoz, akit megszeretett, már nem tudta mi is a szeretet, ezért csak annyit mondott: dömdödöm. Nagyon érdekesnek találtam Komáromi 2011-es könyvében, hogy azt írta, hogy Dömdödöm az író szívdobogása. Ennek tudatában újraolvassa a történetet teljes mértékben egyetértettem vele. Már az elnevezéséből is hallatszik, illetve több részben is bizonyítja, hogy ő az „erdő szíve”. Ilyen fejezet a Dömdö-dömdö-dömdödöm, amiben a lakók verset szavalnak és összevesznek rajta, hogy kié a legjobb vers. Dömdödöm a versében arról szaval, hogy mindenkit nagyon szeret, így a többiek szíve is megenyhül és még a legjobbnak járó díjat is megkapja. Az író Petrőczy 2011-es tanulmánya alapján is párhuzamba állíthatjuk Dömdödömmel. Egy saját történetet mesél el, ahol Lázár Ervin egy táborban segített elsimítani Petrőczy és az egyik vezető közötti konfliktust a maga „dömdödömös jóságával” és segített megvigasztalni őt. Ez a fejezet nyelvezete miatt is kiemelkedő, ugyanis minden vers valamilyen létező költészeti paradigmákat vet fel. „E nézőpontból Szörnyeteg Lajos a lírát - lánítás poétikai modelljeire (Kassáktól Krusovszkyig) játszik rá; Bruckner Szigfrid műve a szerzőség és az újraírás posztmodern problematikáját hozza felszínre; Nagy Zoárd, Ló Szerafin és Vacskamati a klasszikus verstanban (a nyugatos/újholdas hagyományban) rejlő lehetőségeket példázza; míg Aromo költeménye a Weöres Sándor féle halandzsapoézis s az avantgárd/neo-avantgárd hangköltészeti kísérletek mesei megfelelője.” (Halmai 2013)

Az a gondolat is nagyon tetszett Komáromi 2011-es könyvében, hogy minden hős megívta a saját szabadságharcát, mielőtt az erdőbe került volna. Erre példa Aromo, aki nem tűrte el, hogy

olyanok tanítsák futni, akiknél gyorsabb vagy akár Ló Szerafin, akinek elege lett abból, hogy nem fogadják el olyannak amilyen. Ahogyan már említettem a Négyszögletű Kerek Erdőben mindenkit elfogadnak és feltétel nélkül szeretik egymást.

Ebben a részben a legnagyobb hangsúlyt az kapja, hogy bemutatják, hogy mindenki különböző háttérrel érkezett. Szerintem nagyon érdekes, hogy ennek ellenére mégis itt találták meg a helyüket. Minden hős más és más, azonban közös bennük, hogy valamilyen sérelem érte őket. Ebből viszont ki tudtak lépni és így közelebb kerültek az önmegvalósításhoz. Ezek a csonka sérült szereplők az erdőben szeretetre és menedékre találtak. (Szabó 2010)

A hősök ebben a regényben is kereső emberek, vagy inkább állatok voltak, a legtöbb esetben magányosan éltek mindennapjaikat, itt viszont barátokra és egy szerető közösségre leltek.

Mikkamakkáról is fontos szót ejteni. Nekem a történetek olvasása során folyamatosan az jutott eszembe, hogy olyan, mintha ő lenne a mindenttudó felnőtt, a többiek pedig a gyerekek. Ha valami probléma van Mikkamakka nyújt megoldást, ahogyan például a pomogácsoknál is tette. Ha Mikkamakka nincs ott a konfliktusok is sokkal jobban elfajulnak. A többiekkel való viszonya is olyan mintha ő lenne a felnőtt. Az erdő lakói egymásra sokkal kevésbé hallgatnak, mint Mikkamakkára, kicsit olyan mintha ő lenne a főnök. Ezzel azonban nem él vissza, így nagyon szerethető karakter lesz. A többi szereplőről pedig azért gondolom, hogy olyanok mintha gyerekek lennének, mert a tulajdonságaik ezt sugallják. Sokkal jobban kimutatják az érzelmeiket és sokkal őszintébbek, mint a felnőttek. A rosszabb tulajdonságaikat sem rejtik el annyira. Erre a legjobb példa, hogy Vacskamati büszkén mondja magára, hogy ő egy egyetemes világméretű csaló. Ez szerintem azért nagyon jó, mert így a gyerekek sokkal jobban bele tudják képzelni magukat a szereplők helyébe.

Ezt a fejezetet különösen fontosnak tartom az óvodai nevelés szempontjából. Bár a kiscsoportosoknak még lehet nem ajánlanám, de később mindenképpen felolvasnám. Szerintem ez akár első osztályban a beszoktatás idején is előkerülhetne, mivel ahogyan már említettem láthatjuk, hogy mindenki más háttérrel érkezik, illetve a feltétel nélküli szeretetre és elfogadásra buzdít, ami szerintem különösen az első időszakban kiemelkedő fontosságú. Azért is ajánlanám, mert a mesélő új szereplőként lép be a közösségbe, ami itt is jellemző. Bár vannak olyanok, akik egy osztályba kerülnek korábbi csoporttársakkal, azért az iskola nekik is egy ismeretlen terület. Vagyis ezzel a mesével az átmenetet is segíthetjük. Szerintem az még jobb, ha már az óvodában is hallják ezt a mesét, mert akkor ismerős lesz a számukra, ami megnyugtató lehet.

Nagyon érdekesnek találtam, hogy Komáromi 2011-es könyvében párhuzamba állította A Négyszögletű Kerek Erdőt a Micimackóval. Mindkettő műben van valamilyen "rossz" tulajdonsága a karaktereknek (pl. Micimackó feledékeny, Malacka félős, Bruckner Szigfrid

beképzelt, Szörnyeteg Lajos buta stb.), ez azonban csak emberibbé és szerethetőbbé teszi őket. A szeretetnek és az elfogadásnak is nagyon nagy szerepet tulajdonítanak. De ha csak a szereplőkre vagy a helyszínre gondolunk, akkor is nagy hasonlóságokat találunk. Mindkét mesében állatok szerepelnek, illetve a Százholdas Pagony és a Négyszögletű Kerek Erdő is hasonló olyan szempontból, hogy mindkettő erdő, illetve, hogy létező helyek ihlették.

Az a párhuzam is nagyon tetszett, amit Pompor 2008-as könyvében olvastam. Itt A kis herceggel hasonlította össze A Négyszögletű Kerek Erdőt. Egyrészt a szereplők és a kis herceg gyermeki látásmódját vonta párhuzamba. Másrészt arról is ír, hogy az emberek elfelejtették, hogyan is kell kapcsolatokat és barátságokat teremteni. Bár a Négyszögletű Kerek Erdőben mindenki megtalálta a helyét, az első fejezetben láthatjuk, hogy ezzel korábban problémáik voltak. Ami nekem Pompor elemzésében nagyon tetszett, az az, hogy A kis herceg rózsáját és Vacskamati virágát is párhuzamba állította. A virág mindkét esetben a barátságot (A kis hercegben a szerelmet is) szimbolizálja. A kis hercegben beszélnek arról, hogy mennyire fontos, hogy gondozzuk a rózsánkat. Ezt a Négyszögletű Kerek Erdő lakói is fontosnak tartják, úgy gondolják Vacskamatinak törődnie kell a virággal, amit a születésnapjára adtak ajándékba. Vacskamati viszont megfélemledik a virágról. Szerintem nagyon érdekes, hogy a virág nála akar maradni, annak ellenére, hogy nem gondozza. A virág elfogadja, hogy Vacskamati a személyiségéből adódóan könnyen megfélemledik róla, vagyis a feltétel nélküli elfogadás és a megbocsátás itt is nagy szerepet kap.

Ahogy már említettem a különböző fejezetek nem kapcsolódnak szorosan össze. Az azonban közös bennük, hogy a problémák mindig megoldódnak és a legtöbb esetben a befejezés is boldog. A meséknek gyakran van valamilyen tanító jellege is, bár nem ez az elsődleges cél. Ilyen amikor Bruckner Szigfrid nem mos fogat és megfájdul neki. Ez a rész is fontos lehet az óvodában, mert ha egy gyermek nem akarja megmosni a fogát, mondhatjuk neki, hogy akkor neki is fájni fog a foga, mint Szigfridnek. A lakók azt javasolják az oroszlának, hogy menjen el fogorvoshoz. Ezt természetesen nem akarja, de mivel a többiek kinevetik, hogy milyen gyáva mégis elmegy. Észre sem veszi és máris betömte a fogát. Miután visszaérnek azzal kérkedik, hogy csak neki van tömött foga az egész erdőben. Még önmagához képest is nagyképpően viselkedik. Annyira magasan hordja az orrát, hogy nem veszi észre a vermet és beleesik, a tömött foga pedig kitörik. Bruckner Szigfrid nagyon szomorú lesz, mivel a fogát még Maminti, a kicsi zöld tündér sem tudja visszavarázsolni a helyére. Egy gránitkövet azonban elővarázsol, ebbe beleágyazzák a fogat és egy emlékkövet állítanak annak, hogy így jár az, aki beképzelt lesz. Vagyis ennek a résznek nem teljesen boldog a befejezése, de mivel Szigfrid magasan hordta az orrát megérdemelte, amit kapott. A népmesei és a modern elemek keveredése itt is látható. Bár

Bruckner Szigfrid összeségében nem rossz szereplő, a viselkedése miatt mégis büntetést érdemelt. Ez a büntetés viszont nem tart sokáig, mivel egy emlékkövet állítanak a fognak, vagyis valamennyire megoldódik a probléma.

Szerintem a legtöbb részben valamilyen tanulságot levonhatunk. A Maminti, a kicsi zöld tündérben ezt a Kicsi a bors, de erős közmondással lehetne a leginkább leírni. Itt favágás közben Dömdödömrre rádől a fa, a többiek pedig akárhogy próbálkoznak nem tudják leszedni róla. Maminti a segítségükre siet, de nem engedik, mert túl kicsi. Mindenkit sóbálvánnyá változtat, Dömdödömről pedig fél kézzel leemeli a fát. Ezek után pedig visszaváltoztatja a többieket, akik nagyon hálásak neki.

A Szörnyeteg Lajos jaj de álmos című fejezetben azt láthatjuk, hogy a hősök próbálnak megoldást találni arra, hogy elmúljon Szörnyeteg Lajos álmosága. Bukfenceztetik, kap hideg-forró zuhanyt, fát vágatnak vele, sőt még azt is javasolják, hogy fenyőtűvel támassza ki a szemét és mondókázzon. Egyik sem működik, viszont Mikkamakka éppen a tisztásra érkezik és azt javasolja, hogy aludjon. Szerintem ez a rész nagyon vicces és arra világít rá, hogy gyakran a legegyszerűbb megoldás nem jut az eszünkbe és hogy túlbonyolítjuk a problémákat.

Lázár Ervin meséi, ahogyan már többször említettem modern mesék, amelyek hagyományos népmesei elemekkel keverednek. Egy ilyen elem, amikor a hősök túljárnak valaki eszén. Ez a bárányfelhő-bodorítóban jelenik meg. Az elemzés elején, már leírtam, hogy ebben a fejezetben olyan szereplők is vannak, akik máshol nem szerepelnek. Ezek a szereplők rendőröket játszanak. Vadkan Valdemár a rendőrautó, Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna a sziréna, az alőrmester Gepárd Géza és végül, de nem utolsó sorban, a főtörzs őrmester, Medve Medárd. Ez a fejezet személyes kedvencem, mivel az író nagyon humorosan ábrázolja őket. Nagyon tetszik, hogy az autó és a sziréna is egy-egy szereplő, illetve az állandó csipkelődésük is szórakoztató. Ilyen például, amikor Vadkan Valdemár megjegyzi, hogy jó lenne, ha az utasok nekiállnának fogyókúrázni. Az is nagyon tetszik, hogy amikor Vadkan Valdemár eszik azt mondja, hogy “feltölti az akkumulátorát”, vagy amikor ezt olvashatjuk: “Vadkan Valdemár ekkor már négyes sebességgel haladt, ami annyit jelent, hogy négyszer annyira lihegett, mint egyes sebességben. A gyorsasága mit sem növekedett.” A rendőrök Mikkamakkát és Vacskamatit akarják letartóztatni, mivel csavargókülsejűek. Mikkamakka azt hazudja, hogy eddig dolgoztak, ugyanis bárányfelhő-bodorítók. A rendőrök természetesen hisznek nekik. Tehát Lázár Ervin azt is nagyon humorosan oldotta meg, ahogy túljárnak az eszükön.

A Négyszögletű Kerek Erdőben csupán két fejezetben jelenik meg a gonosz: a Biki-bukfenc-bukferencben és a Gyere haza Mikkamakkában. A Biki-bukfenc-bukferencben a gonosz szereplő Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon, aki nem szereti, ha mások boldogok. Ezért megtiltja az

erdő lakóinak, hogy bukfencezzenek. Az erdő lakói először kinevetik (miután elment), mert azt hiszik, hogy nem is szoktak bukfencezni. Később rájönnek, hogy mégis szoktak és nagyon szomorúak lesznek. Ezt egy öreg tölgy meglátja és odahívja őket, kupaktanácsot tartanak. Mindenki nekiáll bukfencezni. Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon odaér a tisztásra, de nem tud mit tenni, fél, hogy elsodorják, ezért inkább ő is bukfencezik. Vagyis új erkölcsi normarendszer alakul ki: nem kell elpusztítani a rosszat, elég, ha megváltozik (Pompor 2008). Számomra az is nagyon érdekes volt, hogy Zordonbordon a játékot vonta meg a hősöktől. Ez a megoldás azért tetszik, mert a gyerekek életében is az az egyik legnagyobb büntetés, ha nem játszhatnak, ezáltal pedig könnyebben azonosulhattak a szereplőkkel. Amíg egy felnőtt életében nem olyan nagy büntetés, hogy nem bukfencezhet, egy gyereknek lehet, hogy az.

A Gyere haza Mikkamakában is megjelenik Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon, és azt hazudja, hogy a pomogácsok elszaporodtak és harcolniuk kell ellenük. A hősök nem merik felvállalni, hogy nem tudják mi az a pomogács, csak Dömdödöm mondja, hogy szerinte nem léteznek. Emiatt ellene fordulnak és egy fához kötözik. Szörnyeteg Lajos megpróbálja megvédeni, de őt is lehurrogják. Elkezdik kieszelni, hogy hogyan harcoljanak a pomogácsok ellen, de mivel még senki se látott és ezt nem is vallják be, nem jutnak dűlőre. Ekkor Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon visszajön és tesz egy ajánlatot: ha odaadják a kincseiket segít. Viszont a hősöknek nincsenek kincseik. Zordonbordon nem hisz nekik és azzal fenyegetőzik, hogy idehívja a pomogácsokat. Szerencsére ekkorra Mikkamakka hazaér, és tisztázzák a helyzetet, hogy nincsenek is pomogácsok. Elzavarják Kisfejű Nagyfejű Zordonbordont és kinevetik, hogy azt hitte, hogy vannak kincseik. Mikkamakka elmondja, hogy tényleg vannak kincseik, például Aromo esze, Vacskamati kedvessége vagy Bruckner Szigfrid tapasztalata. Arra is rávilágít, hogy Zordonbordonnak tényleg majdnem sikerült elvennie ezeket a kincseket. "Látjátok, majdnem elvesztettétek. Csak Dömdödöm becsületessége és Szörnyeteg Lajos jószíve maradt rendíthetetlen." Láthatjuk, hogy az író szerint a belső értékek is kincsek, nemcsak az anyagi javak. A megbocsájtásnak itt is nagy szerepe van, mivel a szereplők nem bűnhődnek meg azért, mert kikötözték Dömdödömöt. Vagyis a morális tanulság fontosabb, mint az erkölcsi rend.

A Lázár Ervinre jellemző nyelvezet ebben a meseregényben rendkívül szembetűnően megjelenik. Szerintem a Dömdö-dömdö-dömdödöm fejezetben a legfeltűnőbb, mivel itt verseket írnak. Ezekon kívül a címválasztásokban és a szereplők nevében is megfigyelhetjük a különböző nyelvi játékokat. Ilyen például Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna, Gepárd Géza, Medve Medárd vagy Vadkan Valdemár nevében az alliteráció, illetve a Biki-bukfenc-bukferenc nyelvjátéka is. Szerintem nem kétséges, hogy A Négyszögletű Kerek Erdő miért lett a magyar gyermekirodalom egyik legkedveltebb meseregénye. Lázár Ervin egy fiktív univerzumot alkotott, amelynek

a Négyszögletű Kerek Erdő áll a középpontjában. A lázári értékrend (elfogadás, megbocsájtás, türelem) és szeretetmorál itt is különös hangsúlyt kap. Szerintem az is nagyon megragadja az embereket, hogy a főhősök esendő karakterek, senki sem tökéletes és ezzel tisztában is vannak. Talán pont emiatt fordulnak még nagyobb szeretettel és megértéssel egymáshoz. „A Négyszögletű Kerek Erdő nemcsak nyelvi és formai, hanem világképi szempontból is a legegységesebb, a korábbi mesék morális világát összegző, betetőző kötet.” – írja Pompor Zoltán. (Pompor 2008).

LÁZÁR ERVIN MŰVEI A CSIKY GERGELY SZÍNHÁZBAN

A dolgozatom fő témája Lázár Ervin meseregényeinek és a kaposvári Csiky Gergely Színházban előadott darabjainak az összehasonlítása, a következőkben erre kerül sor.

Az elemzett előadások a következők voltak:

1. A kisfiú meg az oroszlánok
2. Szegény Dzsoni és Árnika
3. A Négyszögletű Kerek Erdő

I. Interjú Tóth Géza színész rendezővel:

A Csiky Gergely Színházban színpadra állított Lázár Ervin darabokat Tóth Géza rendezte. A rendező egy interjúval segítette a munkámat. Úgy gondolom ezzel a módszerrel tudhattam meg a legtöbbet a színdarabokról. Mesélt a színdarabokról, illetve jobban megismerhettem azt a hagyományt, amely a hetvenes évektől a gyermekdarabok színpadra állítását reformálta meg. Ennek a lényege az volt, hogy a leghíresebb, legjobb színészek játszották a gyermekdarabokat, a gyermekelőadások nagyon magas színvonalúak voltak. Ezzel az volt a cél, hogy felneveljék a saját célközönségüket. Tóth Gézát is kérdeztem arról, hogy neki mit jelent ez a hagyomány. „Nagyon jó volt bekerülni és nagyon jó rendezni gyerek darabokat.” – mondta a rendező.

Számomra nagyon érdekes volt az interjú, mivel Tóth Géza olyan motívumokra is felhívta a figyelmemet, amelyek felett korábban elsiklottam. Ilyen a pomogácsok motívuma is, amelyek a rendező értelmezésében olyan kitalált dolgok, amivel az embereket ijesztgetik, de valójában nem léteznek vagy ártalmatlanok. Szintén a rendező hívta fel a figyelmemet a Négyszögletű Kerek Erdő motívumára. Nagyon tetszett az a gondolat, hogy a mai „tökéletes” világban nem férnek el a hibák, és ezek a furcsa, tökéletlen figurák, akik gyakran hibáznak egy Négyszögletű

Kerek Erdőbe szorulnak. Ez azonban egy lehetetlen forma, az állatok olyan helyre kerülnek, ami a valóságban nem létezik. Őszintén szólva ezen korábban ilyen mélységben nem gondolkodtam el, de nagyon tetszik ez a megközelítés.

Azt is nagyon érdekesnek találtam, hogy a rendező párhuzamba állította A Négyszögletű Kerek Erdő szereplőit, illetve a kultúráért rajongó embereket. Közös bennük, hogy a társadalom furcsának tartja őket, emiatt pedig számkivetetté válnak. Manapság a világot nem a kultúra mozgatja, ez a háttérbe szorul. „Nagyon sokat foglalkozunk a fiziológiával, a testiséggel: Hogyan legyen az arcunk sima? Hogyan legyünk szebbek? Lázár Ervin örök ifjú, gyerek maradt lelkileg, azért tudott így írni, nem öregedett a lelke. A korpusz, a test persze igen és el is hagyta a földi világot, de nem öregedett. Ez a titka.” Az emberek lelki összetettségű lények, emiatt pedig nem szabadna elhanyagolnunk a kultúrát, mivel ezáltal tudjuk kifejezni magunkat. „Ha ezeket kihagyod, nem fogod észrevenni, ha szép egy táj, nem fogod észrevenni, hogy szép a nap, hogy jó idő van...Hogy milyen minőségi életet élsz, az rajtad múlik. Mi jut eszedbe arról, hogy fázol: egy Tolsztoj regény, az Anna Karenina, vagy csak az, hogy de hideg van. Az nem mindegy.”

Arra is nagyon kíváncsi voltam, hogy mi vonzotta a rendezőt ezekben a művekben. Tóth Géza először kiemelte a mesék nyelvezetét, ezt különösen fontosnak tartja. Nagyon sok próbára és gyakorlásra volt szükség ahhoz, hogy minden színész el tudja sajátítani ezt a nyelvezetet. A rendező hangsúlyozta, hogy nem szereti, ha túlmagyaráznak valamit. Úgy gondolom ilyen szempontból tényleg tökéletes választás lehet Lázár Ervin. Kiemelte a korábban említett tökéletlenséget is. „A mai világban mindenki a tökéletességre törekszik. Teljes tévedés és fárasztó. Ettől a gyors életmódtól, ettől a tökéletesre törekvéstől, így elmegy az életed, ha azzal foglalkozol állandóan, hogy tökéletes autód legyen, tökéletes házad.” Ezzel szemben a Négyszögletű Kerek Erdőben elfér a hiba, az állatok úgy fogadják el egymást amilyenek, nem törekednek erre a tökéletességre. A kisfiú és az oroszlánoknál az egyedülálló apa szerepét is kiemelte a rendező. Tóth Géza arról is beszélt, hogy minden darabban van valamilyen kifejezni vagy kibeszélni valója. A mesében az édesapa nem tudott elegendő figyelmet szentelni a gyermekének, ezért a kisfiú egy saját világot teremtett magának. Azt is nagyon érdekesnek tartom, hogy a Szegény Dzsoni és Árnikában sincs édesanya. Itt a kezdésnél a gyermek az édesanyját keresi, aki viszont egy kongresszusra utazott, így az édesapa mesél a gyermeknek. Mivel nagyon sok gyermek van Magyarországon, aki csonkacsaládban él a rendező nagyon fontosnak tartja ezt az elemet. Ez szerintem is nagyon fontos, mivel a gyerekek láthatják, hogy nincsenek egyedül és könnyen tudnak azonosulni a szereplővel.

Számomra az is nagyon érdekes volt, ahogy a rendező a szeretetről gondolkodik. Lázár Ervin meséit szeretetmeséknek szokás nevezni, itt a szeretet mindenre megoldás. Tóth Géza erről

másképp gondolkodik. „Azt tudni kell, hogy egy matematikai képletet nem oldunk meg szeretettel. A gazdasági problémákat sem oldjuk meg szeretettel és azt sem szeretem amikor a szeretet a valós problémamegoldás helyett van kimondva. Mondok egy példát: nem kapnak megfelelő támogatást mondjuk a mozgássérültek pénzügyileg ebben az országban, viszont szeretettel azt kapnak. Ez nem helyes. Erre nem szabad használni a szeretetet!” A rendező arról is beszélt, hogy a szeretetet gyakran összekeverik a jutalmazással és az ajándékozással. Minél nagyobb vagy drágább ajándékot kap valaki, annál jobban szeretik. Sajnos én is azt tapasztalom, hogy egyre inkább ebbe az irányba halad a világ. Ennek ellenére úgy gondolom Lázár Ervin meséiben nem ilyen dolgokra nyújt megoldást a szeretet, így nem két ellentétes véleményről beszélünk, a rendező inkább csak egy határt szab ennek, kiegészíti ezt.

Arra is kíváncsi voltam, hogy miben más a gyerekeknek rendezni egy darabot. Erre Tóth Géza válasza az volt, hogy „Semmiben, egyáltalán semmiben.” Talán a közönség viselkedése más. Míg a felnőttek minden előadást fegyelmezetten végignéznének, addig a gyerekek sokkal ösztönösebben reagálnak. A rendező szerint ez nagyon jó és nem szabad olyanon megsértődni, ha például egy gyermek elalszik, mivel akkor egy nyugodt állapotban volt, biztonságban érezte magát. Ezenkívül a témaválasztásban van némi különbség, illetve bizonyos törvényeket és szabályokat be kell tartani, de magában a színház művészetében nincs. Tóth Géza arról is beszélt, hogy az előadásainak a célja, hogy őszinte reakciókat váltson ki a gyermekekből, egy „érzelmi hullámvasútra” ültesse őket. A kisfiú és az oroszlánok kezdését hozta példának. Ez az előadás egy bohóckurzus volt. A bohócok már a folyósókon kint voltak, elestek, elgurult egy labda... Vagyis a rend már itt felborult. A rendező azt is kiemelte, hogy szerinte sokkal fontosabb, hogy a gyermekek jól érezzék magukat és egy színházi élményt kapjanak, mint az, hogy fegyelmezetten végigüljék az előadást. Mikor beértek a nézőtérre és leültek, a bohóc odaköszönt a gyerekeknek, hogy „Helló!”, a gyerekek pedig visszaköszöntek neki. Ezután játszott a ritmussal, más hangsúllyal köszönt, a gyerekek pedig utánózták. Végül csendben integetett a bohóc és az összes gyerek is csendben integetett neki. Természetesen volt egy-egy gyermek, aki, bekiabált, hogy „Helló!”, de a rendező szerint ez nem rendetlenkedés, csupán nem bírta a feszültséget. Ez is egy példa arra, hogy hogyan lehet bevonni a gyerekeket az előadásba. A Szegény Dzsoni és Árnikában ezt egy nagy labdával oldották meg, egy hatalmas labdát rúgtak a közönségbe. A nézőtér teljesen szétesett. Ezután következett egy nehéz feladat, a szétesett nézőteret vissza kellett rendezni. Bár mostanában nem engedik, de korábban azt is kedvelte a rendező, amikor a színpadon lévő hóeséskor a közönségre is hullik hó. A rendező az ilyen jellegű interakciókat jobbnak tartja, annak nem látja értelmét, amikor olyan kérdést tesznek fel, amire mindenki tudja a választ.

A rendezésre visszatérve, Tóth Géza a posztmodern színházat részesíti előnyben, vagyis mindennek ugyanakkora súlya van. A zene, a látvány, a szöveg mind egyenrangúak. Nekem az a gondolat is nagyon tetszett, hogy: „Akkor kell dalra fakadni, amikor már nem tudod magad kifejezni szóban.” Arról is beszélt, hogy gyakran vendégszövegek kerülnek az előadásokba „Vendégeskednek egy kicsit Lázár zsenialításában.” Ilyen a Szegény Dzsoni és Árnikában a Csongor és Tünde szerelmi kettőséről beírt rész, illetve A Négyszögletű Kerek Erdőbe a Micimackóból is beleírtak egy részt, Micimackó és Malacka párbeszédéből. Vagyis Tóth Géza is párhuzamba állította a Micimackót és A Négyszögletű Kerek Erdőt Komáromi Gabriellához hasonlóan, a rendező azonban a nyelvezetét hasonlította össze.

Az is foglalkoztatott, hogy volt-e olyan pont, ami nehézséget okozott. A Négyszögletű Kerek Erdőnél a rendező egy elhagyatott, romos díszletet szeretett volna, egy olyan színpadot, amelyet visszafoglal a természet és benő a növényzet. Ez is szimbolizálta volna az állatok kirekesztett közösségét. Ezt azonban az igazgatóság nem engedte, vagyis itt ez okozott nehézséget. A Szegény Dzsoni és Árnikánál az okozott problémát, hogy nem volt elég szereplő. A focimeccset úgy oldották meg, hogy bejátszották a 6:3-as magyar-angol mérkőzés videóját, illetve voltak színészek, akik több szereplőt is alakítottak. Arra is kíváncsi voltam, hogy az átváltozást hogyan kiviteleztek. Ezt egyszerűen járással oldották meg, illetve eljátszották, mintha a másik kacsává változott volna.

A rendezőt a színházi előadások utólagos feldolgozásáról is kérdeztem. Szerinte nem jó, ha teljesen kidolgozzuk vagy feldolgozzuk ezt az élményt. Nem szabad túlmagyarázni, hogy ki volt a jó, ki volt a gonosz, melyik cselekedet milyen volt. A rendező szerint a színházi előadást legjobban bábszínházzal vagy gyerekszínházasdival lehet feldolgozni. Számomra az is nagyon szimpatikus volt, hogy ahogyan Lázár Ervin, úgy Tóth Géza sem tekinti a gyerekeket alacsonyabb rendűnek, nem kezelik őket máshogy, mint a felnőtteket. A rendező sem retten meg az idegen szavaktól, illetve olyan poénokat is szeret elrejteni az előadásokba, amelyek csak a felnőtt számára érthetőek. Úgy gondolom ez azért is nagyon jó, mert a mindennapokban is találkozunk ilyenekkel a gyermek, illetve úgyis a saját szintjén veszi fel a poént. A rendező arról is beszélt, hogy szerinte nagycsoportosoknál kisebb gyermekeket felesleges a színházba vinni, sokkal jobbnak tartja a csoportszobai foglalkozásokat, ő is jár hátrányos helyzetű óvodákba, volt, amikor bábelőadást tartott. Arról is beszélt, hogy teljesen más, ha a gyermek szülővel megy színházba, mintha más gyerekekkel, ez különösen akkor igaz, ha a szülő unja az előadást és ezt a gyermek is látja rajta. Ennek ellenére van olyan szülő, aki szívesen megy színházba a gyermekével. Ez nagyon jó, mivel lesz közöttük egy közös élmény.

II. Lázár Ervin meseregényei a Csiky Gergely Színházban:

1. A kisfiú meg az oroszlánok:

A kisfiú meg az oroszlánokat 2009. január 14.-én mutatták be a kaposvári Csiky Gergely Színházban. (Anonymus 2009) Már az interjú során említette a rendező, hogy az előadás egy „bohóckurzus” volt. A meseregényhez képest ez egy új elem, mivel ott nem szerepeltek bohócok. A rendező sokkal nagyobb hangsúlyt fektetett a cirkuszi ele-

1. Bohócok A kisfiú meg az oroszlánok előadásán

mekre és így teljesen más hangulatot adott a mesének. A bohócok már az előadás előtt a folyosón és a nézők között voltak, zsonglörködtek, beszélgettek a gyerekekkel, sőt még fényképezkedtek is. Szerintem ez nagyon jó módszer a közönséggel való kapcsolattartásra. Később is láthattuk őket a színpadon, végigkísérték az előadást.

A színdarab kezdése szerintem nagyon ötletes volt, kicsit a rajzfilmekre emlékeztetett. A színpad forgószínpad volt, amelynek az egyik oldalán egy nagy fal volt, így kitakarta a színpadot. Ezen az oldalon girbegurba házakat láthattunk. A bohóc el akarta tolni ezt a falat, de sehogy sem sikerült neki, így végül feladta és rátámaszkodott. Ekkor természetesen megmozdult a fal. Ezután minden elsötétedett, kék fényt vetítettek, énekeltek, illetve csengőkkel zenéltek, a bohócok táncoltak, végül pedig levonultak a színpadról.

Ekkor kezdődött a történet. Egy házba cseppentünk, ahol egy kisfiú arról énekelt, hogy mennyire szeretne még egyszer találkozni az édesanyjával. Nagyon fontos a színdarabban az a motívum is, hogy a gyermeknek nincs édesanyja, az édesapa egyedül neveli, azonban neki sincs elég ideje a fiúval foglalkozni. A színdarabban ezt sokkal részletesebben bemutatja a rendező, mint amennyire a meseregényben érzékelhető. Az apa a számítógéppel bajlódik, majd, amikor a gyermek hívja a pajtába, hogy bemutassa neki egyetlen barátját a kiöregedett cirkuszi oroszlánt Bruckner Szigfridet, az édesapa lerázza a gyereket. Azt mondja nincs is ott semmi és majd később játszik vele. Vagyis a meseregénnyel ellentétben itt a kisfiú megpróbálja bemutatni az édesapjának az oroszlánt, de ő nem látja. Peti szomorkodik mivel az apja nem játszik vele, ekkor botlik Barna Viktorba és Gabriellába. Ez az epizód sem egészen egyezik meg a mesével, mivel itt Peti nem hívja be egyből a házába Viktort, sőt eleinte elég elutasító vele. Az is eltér

az eredeti mesétől, ahogyan Barna Viktor Gabriellával találkozik, mivel itt nem a munkahelyükön vannak, illetve sokkal feltűnőbb a színdarabban a köztük lévő szerelmi szál is. Szigfrid feleségét sem Gabriella segítségével találják meg, hanem egy cirkuszi bemondóban hallanak róla.

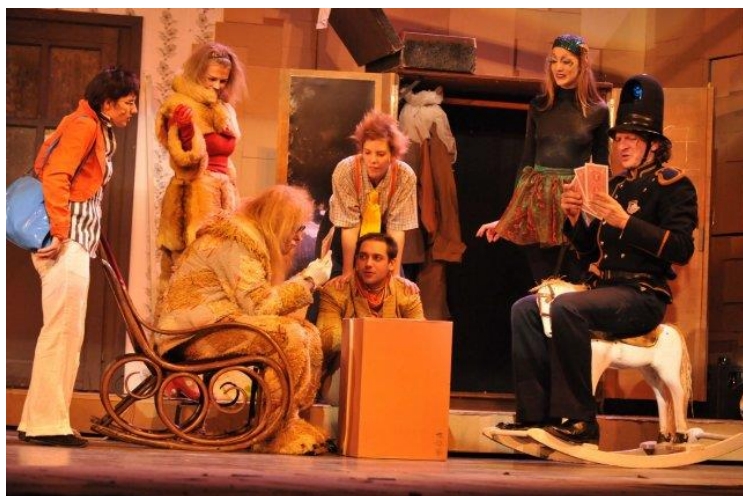
A történet előrehaladtával más különbségeket is észrevehetünk. Ilyen apróbb változtatás az is, hogy a cirkuszigazgatónak be kell mutatniuk egy produkciót, vagy hogy Arabella először nem akar nekik segíteni, vagyis kicsit önzőnek ábrázolja a rendező. Az is egy kisebb változtatás, hogy Szigfrid egy sörösüveggel edz, illetve amikor depressziós lesz, akkor nem egy másik cirkuszban lép fel, - mivel csak egy cirkusz van a városban – hanem az igazgató lesz más, mivel a korábbi, ahogyan a mesében úgy itt is letartóztatták. Különösen tetszett, hogy az új igazgató a korábbi állatetető Baltazár lett, mivel így méginkább érvényesül az a motívum, hogy a jó megkapja méltó jutalmát a rossz pedig a büntetést. Ahogyan a mesében, úgy itt is a cirkusz-igazgató az egyetlen negatív szereplő.

Azonban ennél nagyobb változtatás is történt a színdarabban. Peti édesapja fokozatosan kezdte el látni az oroszlanokat. Először egyáltalán nem látta őket, majd később már hallotta a horkolásukat, ekkor azt hitte, hogy hallucinált. Az apa végül Bruckner Szigfrid búcsúelőadásán látja meg először az oroszánt. Szigfridre ekkor az apa zakóját adják, ezt veszi észre először az édesapa. Nekem nagyon tetszett, hogy az, hogy nem látja az oroszánt humorforrás is volt, mivel így valamennyire csökkentették a feszültséget.

Az is nagy különbség, hogy a pajta lebontásának nincs akkora szerepe a színdarabban. Bár a többi változtatás nekem nagyon tetszett, ez kicsit hiányzott. A mese olvasásakor ezt éreztem az egyik legfontosabb megoldandó feladatnak, illetve úgy gondolom az apa-gyermek kapcsolatának szempontjából is nagyon fontos elem. Különösen, amikor Peti megbetegedik, ugyanis az apát ez ébreszti rá arra, hogy milyen kevés időt tölt a fiával. Ha nem olvastam volna az eredeti meseregényt, szerintem nem hiányzott volna, így viszont kicsit zavar, hogy nincs kiváltó oka annak, hogy látja az oroszánt. Talán ezért lehetett az a változtatás is, hogy egy folyamat során veszi észre Szigfridet.

Az előbbieken túl a szereplőkben is volt változtatás. A két oroszánt, doktor Kis Jánost és Láz Jenőt kihagyták a történetből, ez azonban nem probléma mivel csak mellékszereplők voltak. A színdarabban a rendőrnek azonban nagyobb szerepe lett. Ő segítette Petiéknek megkeresni Szigfridet, amikor a kocsmában iszogatót, illetve arról is ő szólt, hogy új igazgató van a cirkuszban. Az is kimaradt a színdarabból, hogy Arabella megtalálja Robertót. Ez azonban nem keltett hiányérzetet, mivel úgy tűnt, hogy a rendőrrel beleszerettek egymásba.

A szereplők jelmezéről is fontos szót ejteni. Bruckner Szigfrid oroszánjelmezben volt, szemüveget viselt és nagy sörénye volt, amely kicsit egy raszta frizurára emlékeztetett. Volt szakáll és bajsa is, illetve a jelmeze foltokban szőrösebb volt, így nagyszerűen látszott, hogy egy öreg oroszán. Bruckner Szilvia is szőrös jelmezt viselt, a haját feltupírozták, illetve az arcát is ki-festették. Ő egy piros pulóvert is viselt, ugyanis ez volt az ismertetőjegye. Peti és az édesapja öltönyt viseltek, ahogyan Barna Viktor is, ez azonban nála egy piros sállal és egy nagy körzővel egészült ki, illetve egy gumiszalagot is viselt a derekán. Ez többször is humorforrás volt, többek között, amikor Peti édesapja erre teregette a ruhákat. Gabriella öltözéke egy nadrágkosztümből egy piros blézerből, illetve egy fekete-fehér csíkos blúzból állt. Szemüveget viselt és rövid

2. Szereplők a pajtában

barna haja volt, szerintem az ő öltözéke volt a legbohókásabb (természetesen a bohócokat követően). Ahogyan ő, úgy Viktor is vidámabb öltözetet viselt, mint a többi férfi szereplő. Szerintem ezzel is azt akarták hangsúlyozni, hogy bennük még él a gyermek. Fontos szereplő még a rendőr, aki rendőrijelmezben volt, illetve Ara-

bella. Neki nagyon erős sminkje volt, hosszú szempillái, csillogós fekete szűk tornászruhája, csillogós fejdísz, illetve egy zöld tütűt is viselt. A cirkuszigazgató fekete frakkban volt és fekete cilinder volt a fején. Mikor Baltazár lett az új igazgató, akkor ő is ezt viselte. Előtte egy sárga pólót fekete inget és fekete sapkát és gumicsizmát hordott, illetve egy vödör is volt a kezében. Vagyis mindenki jelmeze kiválóan mutatta, hogy mit alakít, ez pedig a nagyszerű színészi játékkal csak még egyértelműbbé vált. A színészek és színésznők kiválóan megszemélyesítették a karaktereket: Szigfridet a hiú, magát kicsit nagyra tartó oroszán, Szilviát a szerető, aggódó feleséget, Petit a kíváncsi kisfiút, Arabellát a csinos, de kicsit beképzelt légtornászt vagy Peti édesapját a „felnőttet”. Ahogyan a mesében úgy itt is szembeállíthatjuk vele Gabriellát és Vikort, akikben már a mese elején él a belső gyermek. Számomra nagyon érdekes volt, hogy amíg a mese olvasása közben Gabriellát egy visszahúzódó, szerény lánynak képzeltem, addig itt ennek gyakran az ellentétét éreztem. Ennek ellenére ő is szerethető karakter volt és talán így még inkább beillett ebbe a közösségbe.

A színdarabban hangsúlyosak voltak a dalok, zenék is. Ezek összekapcsolódtak a fényhatásokkal. A korábban említetteken kívül énekelt Bruckner Szigfrid a szavannákról, ekkor a fény

zöldre változott. Barna Viktor is énekelt, amikor találkozott Gabriellával. Akkor is szólt zene, amikor Szilviáért mentek. Ekkor lámpák világítottak a plafonon és a forgószínpad is elfordult. Először piros fény volt, majd megjelent a fehér fény és az Altamero cirkusz egyik bohóca reklámozta a cirkuszt. Tőle kellett jegyet venni is. Ahogyan a mesében, itt is visszamentek a pajtába, majd ezután mentek kiszabadítani az oroszlánt. Ekkor elsötétült minden, majd ismét előbukkantak a bohócok és Rezső és Dezső produkcióját láthattuk. Szerintem nagyon szórakoztató volt ez a rész és ahogy hallottam a gyerekeknek is nagyon tetszett. Fent a lámpák ekkor is világítottak és a bohócokat is megvilágították. Eközben is zene szólt, illetve egy pinpong labdás trükknél más hanghatások is voltak. Ezután szabadították ki Szilviát. Nagyon tetszett az utalás A Négyszögletű Kerek Erdőből: az volt a jelszó, hogy „Itt vannak a pomogácsok!”. Arabella előadásánál is szólt zene, illetve egy zöldes fénnel világították meg a színpadot. Miután elmenekültek, a forgószínpad elfordult és ismét a girbegurba házakat láthattuk, illetve Petiék romos háza is ott volt a vásznon. Szigfrid és Szilvia végre megölelhették egymást és mindenki örült, hogy sikerült a terv. Ekkor ismét zöld lett a fény és Baltazár énekelt, mindenki más pedig táncolt. Miután levonultak az igazgató jelent meg és kereste a többieket. Ő is kapcsolatba lépett a közönséggel, megkérdezte, hogy „Ti bújtattátok el őket?”. A színpad sötét volt, csak egy zseblámpa volt az igazgatónál, ekkor valaki kiabált, hogy „Villany leolt!”. Ekkor tartottak szünetet, az igazgató azt mondta „Technikai okok miatt 15 perc szünet következik!”. Ezután ismét a bohócok jelentek meg a színpadon, majd ahogy meghallották, hogy közeledik az igazgató elmenekültek. Ekkor ő is énekelt egy dalt. Eközben kék volt a megvilágítás. Ezenkívül a rendőr is énekel. Vicces volt az a kijelentése, hogy „Jelentem, énekeltem!”. Akkor is zene szólt, amikor Szigfrid és Szilvia keringőztek és énekeltek egymásnak. Ezután minden elsötétült, majd egy bohócpár is táncolt. A történet végén is nagyon nagy szerepe volt a fénynek. Mivel úgy szoktatik be Szigfridet a cirkuszba először minden sötét volt, csak a zseblámpák fénye világított, illetve két fáklya fényét láthattuk. Mikor Baltazár megjelent felkapcsolták a fényeket és zene is szólt. Ezután ért oda Peti édesapja. Miután már ő is látta az oroszlánokat, Szigfrid egy utolsó számot adott elő, ahol énekelt, majd a sorban a többi szereplő is bekapcsolódott a dalba, mindenki felment a színpadra végül pedig meghajoltak.

Szintén fontos beszélni a díszletről is. Ahogyan már említettem forgószínpad volt, ezt a különböző jeleneteknél el tudták forgatni. A magasabb oldalán a rajzolt házak voltak, a belsejében pedig Petiék háza, a cirkusz, vagy éppen a kocsmá, ahol Szigfrid ivott. Nagyon tetszett, hogy a cirkuszi jeleneteknél minden nagyon színes volt, még Szilvia ketrecének a rácsai is, illetve az a megoldás is nagyon jó volt, hogy a cirkusz kasszája és a kocsmá ugyanaz a kabin volt, csak a feliratot változtatták meg rajta. Kiemelkedő szerepe volt a pajtának is, ez jobb oldalon volt a

színpadon, ezt nem alakították át a történet során. Ha nem a pajtában játszódtott az adott jelenet elsötétítették azt a részt. Ez szerintem olyan szempontból is jó lehetett, hogy sokkal könnyebben át tudták addig rendezni a forgószínpadot, amíg itt játszódtak az események.

Összeségében szerintem nagyon jól sikerült az előadás, annak ellenére, hogy a rendező nagyon sok dolgot megváltoztatott, különösen a történet-szálban. Ahogyan már említettem nekem kicsit hiányzott az az epizód, amikor Peti megbetegedik és a pajta lebontásának sem volt akkora szerepe, de ennek talán az lehet az oka, hogy akkor a cirkuszi elemek kicsit jobban a háttérbe szorultak volna. Nagyon tetszett az a megoldás, hogy bohócokkal színesítették az előadást. Ezáltal még hangsúlyosabbá váltak a mese cirkuszi elemei, így egy humorosabb oldalát jelenítették meg. Kiemelném még a jelmezeket, a színészek játékát is, illetve a dalok is nagyon tetszetek, segítettek még jobban átérezni a különböző helyzetek hangulatát. Ennél a darabnál éreztem leginkább a rendezőnek azt a gondolatát, hogy „Akkor kell dalra fakadni, amikor már nem tudod magad kifejezni szóban.”

2. Szegény Dzsoni és Árnika:

A Szegény Dzsoni és Árnika-t 2018. szeptember 19.-én mutatták be a Csiky Gergely Színházban. (Anonymus 2018) Ahogyan a meseregényben itt is keverednek a hagyományos és a modern elemek, azonban további modern elemekkel bővítették a mesét, illetve új szereplők is voltak benne. Már az interjú során felhívta rá a figyelmemet a rendező, hogy ahogyan A kisfiú és az oroszlánokban, úgy itt sincsen édesanya. Ez mind Árnika esetében, mind a gyermek esetében igaz, akinek az édesapa meséli a történetet. Számomra nagyon érdekes volt, hogy annak ellenére, hogy a meseregényben nem jelenik meg az édesanya, most mégis szerepelt a történetben, egy videóhívásban jelentkezett be, így beszélt az édesapával és a kisfiúval. Így kezdődött a színdarab. Szintén új szereplő volt a nagymama, aki az édesapával és a gyermekkel közösen alkotta meg a történetet. Tóth Géza már az interjú során elmondta, problémát okozott, hogy nem volt elég színész, így egy színész több karaktert is alakított. Úgy gondolom a nagymama jelenlétének is az lehetett az oka, hogy az édesapa több szerepet is alakított. Ő alakította az egyik lovagot, aki Árnika-t szerette volna feleségül venni, illetve az Ipiapacsék elleni csapat, a világhírű SC csapatkapitánya is ő volt. Más színészek is több szerepet alakítottak, volt olyan, aki szerepelt Östör király udvari népében, Ipiapacs bandájában, illetve a hét testvér között is. Az is ebből adódó különbség volt, hogy míg a meseregényben 12 testvér volt, addig itt csak hét. Erre egy utalást is tettek, az egyik testvér azt mondta, hogy a 12. testvérük a lábára ejtette a fát, a többiek viszont egyből kijavították, hogy a 7., ez az utalás nekem nagyon tetszett.

Ahogy az eredeti meseregényben a gyermek itt is az édesapával, illetve új szereplőként a nagymamával alkotja meg a történetet. Szerintem a díszlet tökéletesen igazodott ehhez. Középen a függöny volt, ide vetítették ki az édesanyát, amikor felhívta a családot. A függöny előtt a színpad egyik oldalán egy fotel volt, itt ült a nagymama, a másik oldalon pedig egy íróasztal volt, lappal, itt ült az apa, illetve a gyermek is általában itt helyezkedett el, néha viszont a nagymamához szaladt. A fotel és az íróasztal mögött a háttérben egy könyvespolc helyezkedett el, amely a színpad közepe felé elkezdett felkanyarodni, illetve a könyvek mérete is csökkent, ez tökéletesen szimbolizálta, ahogyan átszöppönünk a mese világába. A történet a színpad közepén elsősorban a függöny mögött zajlott, bár néhány esetben a karakterek kapcsolatba léptek a mesélőkkel is. Erre kiváló példa, hogy nem egy öregasszony mondta el Árnikaéknak, hogy meg kell keresniük a Hétfejű Tündért, hanem a nagymama. A színpad hátulján is volt egy vászon amire vetítettek, itt mindig az aktuális háttér láthatott. A királyi udvarnál tapétamintát láthattunk, a Százarcú boszorka erdőjénél pedig fákat vetítettek a háttérbe, illetve egy kisfát is hoztak a színpadra. Nagyon érdekesen megoldották, hogy amikor a nagymama arról mesélt, hogy hogyan ejti fogságba a boszorka az embereket, akkor a fát alulról világították meg, így a háttérben az árnyék olyan volt, mintha tényleg megnőtt volna a fa. A hanghatások és a fények itt is összekapcsolódtak. Amikor a Százarcú Boszorka mérges lett elkezdett visszhangozni a hangja, illetve sötétkék lett a háttér. Volt olyan is, amikor a színésznő nem is látszódott, csak az árnyéka, illetve a gonosz kacaja hallatszott. Az is nagyon látványos volt, amikor megmutatta Dzsoninak a kincseket. A kincsesládából egy petárda jött elő, illetve fény világított belőle. Az is szemléletes volt, amikor Szegény Dzsoniék Ipiapacsékkal kergetőztek a dinnyeföldön. Eleinte csak az árnyékukat láttuk, illetve, hogy dobálták egymást. Közben zene is szólt, illetve a nagymama mesélte a történetet.

Már korábban is említettem, hogy kíváncsi voltam az átváltozásokat hogyan oldják meg. A Százarcú boszorka esetében ez nagyon látványos lett, mikor vihar képében jelent meg, sötétkék lett minden, vilálmokat vetítettek, ezt pedig ijesztő hanghatásokkal fűszerezték. Mikor megjelent a füst a boszorka far-

3. Szegény Dzsoni és Árnika átváltozása

kassá változott (farkasjelmezt húzott), vonyított, majd elkezdte kergetni Dzsonit. Végül a fatuskóvá változásnál egy barna kendőt terített magára és összekuporodott a földön. Ekkor Dzsoni

átesett rajta, a függönyt pedig elhúzták. A függönyt a különböző jelenetek között többször is elhúzták, ekkor az apa, a kisfiú és a nagymama beszélgettek egymással, ahogyan a mesében is. Szintén fontos átváltozás, amikor a Százarcú boszorka mindenkit kacsává változtat, ezt ahogyan az interjúban is mondta a rendező járással oldották meg és a Háp, háp, háp, jönnek a kacsák dalt énekelték, majd kivonultak a színpadról. Ekkor a háttérbe egy tavat vetítettek kacsákkal. Mikor Dzsoni visszatért már egy műanyag kacsá játszott Árnika, aki a függöny mögül bújt elő. Mikor testet cseréltek nagy földrengés támadt. Árnika visszaváltozott Dzsoni viszont kacsá lett. Ekkor az udvar népe is előjött, ők már nem változtak vissza kacsává. Ahogyan a mesében is, itt is többször testet cseréltek, végül Árnika maradt ember. Egy dalt énekelt, Dzsoni pedig ugyanazt a dalt hápogta el. A későbbi átváltozások során, a kacsává változott szereplő, a másik mögé bújt, aki a műanyag kacsát tartotta. Nagyon tetszett az is, ahogyan azt oldották meg, hogy a ketrecből előbújnak. A kacsá a ketrec tetején mászott ki, a színészeknek viszont a ketrec hátulján hagytak egy nagyobb lyukat, ahol kiferhettek. Amíg Árnika kibújt, addig Dzsoni beszélt, amikor pedig Dzsoni bújt ki, addig Árnika beszélt a kacsához, így valamennyire elterelték a figyelmet. Később a kalandjaik során is folyamatosan változott a háttér, láthattunk birkanyáját, Ipiapacséknál egy házat, illetve ekkor a ketrec is megjelent. Az interjúban említett 6:3-as magyar-angol mérkőzést is erre a vászonra vetítették, illetve a virágos rétét Rézbányai Győzőnél vagy a csillagos háttérét a Hétfejű Tündérnél is itt láthattuk. Szintén nagyon látványos volt Ipiapacsék mérkőzése után a tűzijáték. Bár már említettem, de több dal is volt a darabban. Östör király is énekelt a színdarab elején, Árnika is többször fakadt dalra, illetve a Hétfejű Tündér is egy dallal varázsolta vissza a fiatalokat.

Ahogyan már említettem több modern elemmel egészítette ki a rendező a színdarabot, amelyek a hagyományos elemekkel keveredtek. Ilyen volt a lovagok párbaja. A hagyományos kardozás helyett olyan versenyszámok voltak, mint a szárazúszás, vagy a futásból távolba nézés. Szerintem ez azért volt nagyszerű, mert kiválóan beleillettek Lázár Ervin humoros nyelvezetébe. Ezután azonban a hagyományos kardvívás is megjelent, mivel a bíró, annak ellenére, hogy úgy tűnt, mintha lenne nyertes, mindig döntetlennek nyilvánította a párbajokat. A kardozást Östör király állította le, ahogyan a mesében is, azonban mikor dühbe gurult nem csak azt mondta, hogy fejezzék le őket, hanem olyanokat is, hogy soha többé nem ehetnek vattacukrot.

A szereplők jelmezében is megjelent ez a kettősség. A nagymama, a kisfiú és az édesapa, teljesen hétköznapi ruhában voltak. Ezzel szemben a mese szereplőinek a jelmeze megfelelt a hagyományos tündérmesei karakterek öltözkészékének. Östör király és Árnika középkori királyoknak és királykisasszonyoknak megfelelő öltözkészben volt és koronát is viseltek. Árnikának nagyon

4. Östör király és a királyi udvar

Már Lázár Ervin meséjében is modern elem, hogy Dzsoni szabadságra vágyik, ezt azonban még modernebbé tették, azzal, hogy mikor erről énekelt egy elektromos gitárt fogott, illetve napszemüveget viselt, sőt még rappelt is. Eközben a nagymama is táncolt, így még viccesebbé vált ez a jelenet. A Százarcú Boszorka, a hét testvér, a Hétfejű Tündér jelmeze is teljesen illeszkedett a hagyományos tündérmesei világhoz, illetve Rézbányai Győzöt is inkább ide sorolnám. A Hétfejű Tündérnél kíváncsi voltam, hogyan oldják meg, hogy hét feje legyen. A kezeire 3-3 fejet raktak, ez viszont egyáltalán nem volt ijesztő, mivel a ruhája ujja hosszan lelógott. Annak ellenére, hogy hét feje volt, gyönyörű tündérnek látszott. Ipiapacsék és a Világhírű SC csapatkapitánya azonban modern jelmezeket kaptak. A rablók fekete ruhában és bőrdzsekiben inkább a mai korba illettek volna, illetve a csapatkapitány is napszemüvegben és baseball sapkában volt és a stílusa is inkább a mai emberekéhez hasonlított. Új szereplő volt a riportter is, aki a csapatkapitánnyal forgatott, ő egy hosszú bőrkabátot viselt, és szakmájából is adódóan az ő öltözéke is inkább a mai kornak felelt meg.

5. Ipiapacs és bandája

Visszatérve a modern elemekhez a rendező más apróságokkal is bővítette a darabot. Ilyen volt, amikor a kisfiú megkérdezte az apukát, hogy „Megint cigiztél?”, vagy hogy Árnika felemelte Szegény Dzsonit. Az is nagyon tetszett, hogy amikor nem tudták eldönteni merre keressék a Hétfejű Tündért, Árnika mondta, hogy kövessék a szívüket, Dzsoni viszont megkérdezte, hogy az merre vezet. Ekkor előbújt a függöny mögül egy színész szív jelmezben és egy nyíllal irányt

hosszú, szőke két copfba fonott haja is volt, ahogyan a legtöbb mesében a királynéknak. Az udvari nép is ilyen stílusú ruhát viselt. Szegény Dzsoni öltözéke is megfelelt a népmesékből ismert szegény ember öltözködésének, bár nála az egyik dalnál ezt modern elemekkel bővítették.

mutatott. Szintén apróság volt, de nekem nagyon tetszett, hogy mikor Rézbányai Győzővel beszéltek és Dzsoni megsértődött idézett a 67-es út című dalból.

A színdarabban a szöveget is bővítették, így még humorosabbá vált. A Négyszögletű Kerek Erdőhöz képest nem tartották meg annyira az eredeti szöveget, de ez nem volt probléma, mivel ennél a mesénél, annyira nem domborodik ki Lázár Ervin különleges nyelvezete. Tóth Géza az interjúban elmondta, hogy szeret olyan poénokat is elrejteni az előadásaiba, ami a felnőttekhez szól. Bár nem derült ki, de nekem az volt az érzésem, hogy a nagymama, az édesapa anyósa. Ezt abból gondolom, hogy mikor a kisfiú megkérdezi az apukát, hogy „Boszorkánynak lenni ugye nem jó?”, akkor az édesapa azt válaszolja, hogy „Erről öreganyádat kérdezd!”. A szurkolódás a nagymama részéről is megvolt, mivel a mesekezdő formulánál kijavította az apukát. „Nem, nem! Völgyön innen, hegyen túl...” A szöveget a Csongor és Tünde egyik részével is bővítették, ez akkor jelenik meg, amikor Árnika Dzsonival marad, miután bekötözte a lábát. Ez a rész, ahogyan a mesében itt is modern elemeket tartalmaz, mivel a szerelmesek, bár a népmesékhez hasonlóan egyből egymásba szeretnek, mégis zavarban vannak egymás előtt és bár olyan mintha majdnem megcsókolnák egymást, mégsem történik meg. Sokkal valóságghűbben ábrázolja ezt mind az író, mind a rendező, mint a hagyományos tündérmesékben. Erre a csókra csak a mese végén az átváltozásuk után kerül sor. Ugyanígy sokkal természetesebb, tökéletlenebb szereplő Árnika is. Ez talán a színdarabban jobban kidomborodik, a mesében bár fontos pozitív tulajdonságai voltak, de negatívakat nem nevezett meg Lázár Ervin. Erről Tóth Géza ezt mondta az interjúban: „Nincs fekete - fehér és ez nagyon fontos a gyermek előadásoknál. Nem lehet, hogy a Hamupipőke csak pozitív, mert ez nem igaz, nem úgy vagyunk összerakva, mi emberek. Nagyon fontos, hogy legyen mondjuk hisztis a Hamupipőke a királyfival. Engedje magát nehezen megcsókolni, ne csak úgy. A sémákat átadni nagyon könnyű, de nem szabad.” Ez jelen esetben Árnikánál is így van. Ahogyan az előbb is írtam nem engedi magát egyből megcsókolni, inkább énekelni kezd. Az is illik rá, hogy egy kicsit hisztis, bár nem Szegény Dzsonival. A meseregényben Árnika egyből elfogadja, hogy Östör király egy év vándorútra küldi Dzsonit, itt viszont Östör király eredetileg 3 évet mond, amit Árnikának végül egy fél évre sikerült lealkudnia. Árnika hisztis oldala akkor domborodik ki legjobban, amikor Dzsoni vándorútra megy és hiányzik neki. Ennek ellenére egy nagyon szerethető és pozitív karakter marad, csupán még emberibbé válik a nézők szemében. Cservölgyi Zsófia, 2018-as videójában a rendező kiemeli, hogy azért is tartja nagyon jónak ezt a mesét, mert az életre tanít, „Az életben kell egy társ, mert csak úgy tudod legyőzni a Százarcú Boszorkát”. A rendező ebben a videóban arról is beszél, hogy milyen fontos, hogy képesek legyünk a változásra. Erre a Százarcú Boszorka esete taníthat meg minket.

Ebben a színdarabban is nagyon tetszett, hogy a színészek kapcsolatot teremtettek a nézőkkel. Ipiapacs már az előadás előtt egy nagy lufit dobált a gyerekeknek és az is nagyon szimpatikus volt, hogy mindenhova igyekezett eljuttatni a lufit. Szegény Dzsoni is többször megjelent a nézőtéren, már az előadás elején is innen érkezett. Amikor Östör király vándorútra küldte, akkor is a nézők közé ment, illetve mikor rájött, hogy a boszorka akarta elcsábítani, akkor is leugrott a színpadról. Ekkor a nézőktől kér segítséget, hogy mondják meg elment-e már a boszorka. Nagyon jó volt hallani, hogy a gyerekek folyamatosan szurkoltak nekik, illetve, hogy a vicces részeknél hangosan nevetnek. Szerintem ebből is látszik, hogy sikerült a rendező által emlegetett „érzelmi hullámvasútra” felültetni a gyerekeket.

Úgy gondolom a színdarabban nagyon sokat hozzá tudtak tenni a mese hangulatához, sokkal jobban kidomborodott a humoros oldala. Az új szereplők és a további modern elemek által még jobban érződött a kontraszt a modern és a hagyományos elemek között, ez pedig sok esetben humorforrás volt (pl. Dzsoni gitározása, a nagymama táncával). Bár eddig még nem említettem, de a színészek játéka is nagyon megfogott, különösen tetszettek az édesapa és kisfiú közötti párbeszéd, illetve az apa és a nagymama közötti szurkálódás. Számomra az apa-fiú párbeszéd azért is volt érdekes, mert teljesen másnak éreztem ennek a hangulatát, mint akkor, amikor olvastam. Ennek talán az lehetett az oka, hogy a gyermeket kislánynak képzeltem és egy idősebb apukát vagy inkább nagypapát képzeltem a mesélőnek. Szerintem Östör király alakítása is nagyszerű volt, különösen a színdarab elején, illetve ahogyan már említettem az is nagyon szimpatikus volt, hogy Árnikát sem ábrázolták olyan tökéletesnek, mint az eredeti mesében.

3. A Négyszögletű Kerek Erdő:

A Négyszögletű Kerek Erdő premierje 2016 december 6.-án volt, Lázár Ervin születési évének 80. évfordulóján. A színdarabot két felvonásban adták elő, 115 perc volt. (Anonymus 2016)

Az előadás elején lekapcsolták a lámpákat, minden sötétségbe borult. A gyerekek sikoltozni kezdtek. Mikkamakka lépett elő egy világító mikrofonnal és szólt: „Ne féljetek!”, majd elmondta, hogy néhány órát a tisztáson leszünk, de nem kell aggódni, mert nagyon jó a társaság. Ezután, bemutatta a szereplőket, úgy ahogyan a mesében is. A színdarab abban különbözött a könyvtől, hogy itt nem úgy kezdődött a történet, hogy Mikkamakka megment valakit a szomorúság elől és az erdőbe vezeti, hanem egyből a tisztásra csöppentünk. Ez szerintem nagyon jó megoldás volt, mivel az író később nem vesz részt a történetben, így felesleges lett volna beletenni. Ekkor szinte az összes szereplőt megismerhetjük, megjelenik Bruckner Szigfrid, Ló Szerafin, Aromo, Vacskamati, Nagy Zoárd, Maminti (neki először csak a hangját halljuk), Szörnyeteg Lajos és végül, de nem utolsó sorban Dömdödöm. Számomra nagyon érdekes volt, hogy

a jelmezek nagyon egyszerűek voltak, mégis egyértelmű volt, hogy ki micsoda. A színészeket nem próbálták meg túlságosan állattá vagy Nagy Zoárd esetében fenyőfává változtatni, de mégis volt valamilyen jelzés, amely mutatta, milyen állat, vagy éppen növény. Ilyen Bruckner Szigfrid, a kiöregedett cirkuszi oroszlán kopaszodó, kócos és ősz haja. Ő egy szemüveget, nyak-kendőt és egy piros nadrágtartót is viselt, így látszott, hogy korábban cirkuszban dolgozott. Ló Szerafin, a csodaló egy egyszerű kék kabátot és hosszú fekete copfot viselt, míg Aromot csupán a lelógó füle tette felismerhetővé. Vacskamati öltözéke kifejezetten bohókás volt, de nála nem utalt semmi arra, hogy macska lenne (ezt nem is tudhatjuk biztosan). Nagy Zoárd a lépkedő fenyőfa hosszú zöld kabátot, illetve egy sötétzöld kalapot viselt. Mikor elmondták, hogy ő szokott lenni a karácsonyfa, díszeket is aggattak rá, illetve egy csillagszórót is kapott a kezébe. Nekem különösen tetszett Szörnyeteg Lajos jelmeze. Neki az egész ruhája fekete volt, bőrkabátot és bakancsot viselt, a nyakában pedig egy piros kendő volt. Azért tetszett nagyon ez a jelmez, mert még hangsúlyosabbá tette a külseje és a személyisége közötti kontrasztot. Dömdödömnek két szem volt a sapkáján, de ahogyan Vacskamatinál, úgy nála sem lehet egyértelműen tudni, hogy micsoda. Ez Mikkamakkánál is így volt, aki egy teljesen hétköznapi öltözéket viselt, farmerban egy csíkos felsőben és egy farmermellényben volt. Miután ezeket a szereplőket megismertük elhúzták a függönyt, ekkor Mamintit is láthattuk. Neki zöld volt a haja és egy zöld varázspálcát tartott a kezében. Egy trónszéke is volt, végig itt ült az előadás alatt, sőt az előadás végén is ebben gurult oda meghajolni. Bár nem tudom, hogy így volt-e, de ha ennek egészségügyi oka volt, akkor az érzékenyítésre is kiváló példát láthattunk. Később megismerhettük Kisfejű Nagyfejű Zordonbordont aki az egyetlen gonosz a történetben. Bár a gonoszt a legtöbb mesében ijesztően ábrázolják, itt inkább nevetségessé tették. Ez a jelmezén is látszott, láthatósági ruhát viselt egy fekete cilinderrel. Szerepelt még a történetben Vacskamati virága, a fogorvos és Gepárd Géza is. Nekik is egyszerűbb, de mégis nagyon jól felismerhető jelmezük volt.

Szerintem azáltal, hogy a szereplők egyszerűbb jelmezeket kaptak, csak még jobban kidomborodott a színészek nagyszerű színészi játéka. Mindenki kiválóan át tudta adni, azt a gyermeki viselkedést, amely a könyv olvasása során is jellemezte a szereplőket. Ezentúl mindenkinek sikerült átadnia az adott karakterre jellemző tulajdonságokat is. Különösen tetszett amikor Bruckner Szigfrid megpróbált megfutamodni a fogorvostól, illetve a szavalóversenyen Ló Szerafin szavalása is.

Mikor a függönyt elhúzták a színpadot is láthattuk. Bár Tóth Géza elmondta, hogy milyen nehézégei voltak a díszlettel, úgy gondolom valamilyen szinten sikerült elérnie a célját. A színpadon oszlopok voltak, amelyeken felfutott a növényzet, a padlón is voltak növények, gombák,

illetve a második felvonásnál székek és egy napozóágy is volt a színpadon, így még otthonosabbá vált a tisztás. Nagyon fontos volt a háttérben a fehér vászon, amire fényeket, a színpad feletti fehér esernyőkre pedig mintákat vetítettek. A függöny elhúzása után zöld mintákat vetítettek, mind az előbb említett vászonra, mind a padlóra. Ehhez zene is társult, Dömdödöm bemutatkozása után csengőkkel zenélni kezdtek, majd más hangszereket is fogtak és énekeltek is. A különböző dalok során a legtöbb esetben a fények is megváltoztak. A fény nagy szerepet játszott az ez után következő résznél is, ahol Ló Szerafin és Vacskamati összeveszik azon, hogy kire mennyi napsütés jut. Itt a nap egy erősebb kerek fénysugár volt. A fény és a zene akkor is összekapcsolódott, amikor Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon elmondta, hogy a pomogácsok ellen csak harccal védekezhetnek. Ekkor egy sötétebb kék fényt vetítettek, illetve a fehér esernyőkön a színpad felett egy szempárt is láthatunk. Ekkor az állatok doboltak, Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon pedig arról énekelt, hogy milyen veszélyesek a pomogácsok. Ezeken túl zenéltek még, amikor a fogorvoshoz mentek, illetve a fényekkel is játszottak. A fényekkel való játéknál azonban nekem legjobban a bárányfelhőbodorító mese tetszett. Ez a rész a Vacskamati virágja rész után következett, ahol szintén fontos volt a fényhatás. A virágot egy kislány alakította, akit zöld fénnel világítottak meg. Ő egy dalt énekelt Vacskamatinak a születésnapjára, de mire végigénekelte mindenki eltűnt. A virág elszaladt, Mikkamakka és Vacskamati pedig a vászon mögött kergetőzött, így csak az árnyékukat láthattuk. Szerintem a két részt nagyon jól összekapcsolták, illetve ez az árnyjáték is nagyon látványos volt. Ezután Gepárd Géza szaladt utánuk. A meseregénnyel ellentétben itt nem jelent meg a többi szereplő, csak Gepárd Gézát ismerhettük meg. A letartóztatás azonban a mesével megegyező módon zajlott. Nagyon tetszett, hogy felhőket vetítettek a vászonra, szerintem nagyon szemléletes volt. A másik kedvenc fényhatásom Maminti varázslása volt a Dömdö-dömdö-dömdödöm részben. Ekkor a színpad sötétségbe borult, csak Maminti zöld varázspálcája világított. Ezután fénysugarakat vetítettek, majd egy petárda robbant és megjelent a lexikon. Ezeken kívül akkor is egy dalt énekeltek, amikor Szörnyeteg Lajost altatták. Ekkor a háttérbe csillagokat vetítettek. Akkor is énekeltek, amikor véget ért az előadás. A Biki-bukfenc-bukferenc végén Kisfejű Nagyfejű Zordonbordont is rávették, hogy buk fencezen. Ekkor mindenki énekelt majd a színészek sorba álltak és meghajoltak. Mivel Lázár Ervinnél a meséknél nagyon fontos a nyelvezet, kíváncsi voltam, hogy ezt a rendező hogyan oldja meg, őszintén szólva kicsit tartottam tőle, hogy ezt nem lehet teljes mértékben átadni, mivel élőszóban természetellenesen fog hatni. Ez szerencsére nem volt így, és a sok gyakorlás, amiről a rendező beszélt az interjúban meghozta a gyümölcsét, mivel minden színész nagyon jól elsajátította ezt a nyelvezetet. Az eddig elemzett előadásokhoz képest ebben a darabban ragaszkodtak legjobban az eredeti nyelvezethez, azonban ez nem véletlen, hiszen az

eredeti mesék közül is ebben a műben domborodik ki legjobban a Lázárra jellemző nyelvalkotás.

Ahogy már a mese elemzésénél is írtam, itt is fontos motívum volt, hogy ez egy kirekesztett közösség, a szereplők nem találták meg a helyüket a világban, a Négyszögletű Kerek Erdőben viszont mindannyian önmaguk lehetnek. A Theateronline oldalán lévő ismertetőben azt is olvashatjuk, hogy: „Az egymás csetléseit botlásait elfogadó közösség tagjai először önmagukkal, majd egymással kerülnek konfliktusba. De Mikkamakka mindig megjelenik, segít és rámutat a szereplők igazi értékeire.” Ez a rész szerintem különösen a Gyere haza Mikkamakka epizódban jelenik meg, ahol Mikkamakka ténylegesen rámutat arra, hogy kinek milyen kincsei vannak. Az ismertetőben arról is olvashatunk, hogy a mesék az elfogadásról szólnak az elfogadás alapja pedig a szeretet. Ahogy az interjú során Tóth Géza is elmondta a főhősök nem tökéletesek, viszont nem is kell annak lenni, fontos, hogy a másikat a hibáival együtt fogadjuk el így szeressük. A lázári alapértékek: az elfogadás, a megbocsátás és a türelem a színdarabban is nagyon jól kidomborodik, ezeket sikerült nagyon jól átadni.

Már korábban említettem, melyek voltak azok a részek, amelyek különböztek az eredeti meseregénytől. Ilyen volt, hogy az elején az író személye nem jelent meg, illetve Medve Medárd, Vadkan Valdemár és Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna sincs benne a Bárányfelhő bodorító történetében. Mivel ez egy novelláskötet az is érdekelt, hogy hogyan lehet összekapcsolni ezeket a történeteket és szerepel-e benne egyáltalán az összes novella.

A színdarabban három novella nem jelenik meg:

- Maminti, a kicsi zöld tündér
- Ló Szerafin legyőzi önmagát
- Vacskamati az egyetemes világméretű csaló

Nagyon tetszett, hogy sikerült úgy összekapcsolni a különböző novellákat, hogy azok folyamatosan követték egymást, nem volt észrevehető, hogy egy újabb történet kezdődik. Ehhez azonban a novellák sorrendjét megváltoztatták, ez a következőképpen alakult:

I. Felvonás:

- Bemutatkozás
- Gyere haza Mikkamakka!
- Fájós fogú oroszlán

II. Felvonás:

- Vacskamati virágja
- Bárányfelhő bodorító

- Szörnyeteg Lajos jaj de álmos!
- Dömdö-dömdö-dömdödöm
- Biki-bukfenc-bukferenc

A rendező azonban nem csak kivett részeket a meséből, hanem bele is tett újakat a színdarabba. Már az interjúelemzésnél említettem, hogy a Micimackóból egy párbeszédet írt bele a műbe, illetve más apróságokat is hozzáadtak, ezek általában nagyon humorosak voltak. Nagyon tetszett, amikor Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon azt mondta, hogy „Hátra kötöm a sarkatokat!” az erdő lakói pedig ránéztek a lábukra, hiszen már alapból hátul van a sarkuk. Az is ilyen jelenet volt, amikor Vacskamati megsimította Nagy Zoárdot és megbökte a kezét, illetve szerintem az is nagyon humoros volt, amikor Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon felállt a székre, hogy egy magasságban legyen Ló Szerafínnal. Ez azért volt szórakoztató, mert éppen ekkor tiltotta meg nekik a bukfencezést és ahelyett, hogy ijesztőbbé vált volna, inkább csak nevetségessé tette magát. Szerintem az is nagyon vicces volt, amikor Arommo a gyerekeknek való golyós számolóval számolta ki, hány napig kell Bruckner Szigfridnek fogat mosni. Ez is mutatta, hogy az erdő lakói tényleg olyanok, mint a gyerekek. Szintén apróbb változtatás volt, hogy a Gyere haza Mikkamakka részben Dömdödömöt nem egy egyszerű fához kötik, hanem Nagy Zoárdhoz, illetve a Biki-bukfenc-bukferencnél sem egy öreg tölgyfa hívja oda az állatokat magához, hanem Nagy Zoárd.

Különösen tetszett a közönséggel való kapcsolattartás is. Vacskamati már az előadás előtt a nézők között görkorcsolyázott és megölelte őket. Az erdő lakóinak bemutatásánál pedig mindenki a nézőtérrel érkezett, ahogyan a Szegény Dzsoni és Árnikában Dzsoni is. A közönséget az előadás közben is bevonták. A Fájós fogú oroszlán résznél Bruckner Szigfrid több kérdést is feltett, amit a gyerekek megválasztak. Ilyen volt a „Csak a fogorvos segít?” vagy a „Gyáva nyúl vagyok?” kérdés. Azonban ennél jobban is bevonták a nézőket. Amikor Bruckner Szigfridet kísérték a fogorvoshoz megkérdezték, hogy ki elég bátor, hogy elkísérje Szigfridet a fogorvoshoz, majd a jelentkezők közül néhány gyermeket felhívtak a színpadra. Velük egy nagy kört tettek meg, ezalatt a fogorvos betolta a fogorvosiszékét a színpadra, illetve a tábla is világítani kezdett, ahová ki volt írva, hogy mivel foglalkozik. Korábban már említettem, hogy itt egy dal következett, ami közben az oroszlán és a fogorvos táncolt. Nekem ez a rész különösen tetszett, ahogyan már említettem a Szigfridet játszó színész nagyszerűen alakította a hiú oroszlánt, aki magát rettenthetetlennek akarja mutatni, de közben mégis fél. A szünet bejelentése is nagyon tetszett. A függönyöket elhúzták, de Dömdödöm tovább magyarázott. Mikkamakka jött érte vissza, aki rászólt, hogy szünet van, így a nézőknek is egyértelművé vált.

Összességében az előadás nekem nagyon tetszett, szerintem mindent sikerült jól átadni Lázár Ervin mesei univerzumából. Bár voltak részek, amelyek kimaradtak, mégis teljesnek érződött a színdarab, nem éreztem ezeknek a hiányát. Bár már többször is elmondtam, de a színészek játéka zseniális volt, a jelmezek és a díszlet egyszerűségével pedig még hangsúlyosabbá tudott válni. Szerintem a zene és a különböző látványelemek, fények is megfelelő arányban szerepeltek az előadásban, és ahogy a rendező az interjúban is említette, mindennek ugyanakkora szerepe volt, a látvány, a szöveg és a zene egyenrangúak voltak. A nyelvezetet is sikerült átadni és egy nagyon humoros előadás született szerethető karakterekkel.

ÖSSZEFOGLALÁS

A szakdolgozat elején számos kérdést feltettem, amelyekre úgy gondolom, a munkám elkészítése során megkaptam a választ. A különböző szakirodalmak elolvasása által jobban megismerhettem Lázár Ervin életét és munkásságát, illetve a szakirodalmak a meseregények elemzésénél is rávilágítottak olyan elemekre és motívumokra, amelyek felett korábban elsiklottam. Ahogyan már korábban is említettem, Lázár Ervin élete különösen nagy hatással volt a munkásságára. Ez engem nagyon megfogott, mivel így sok esetben párhuzamot vonhatunk az író élete és a mesék között.

A szakdolgozatom legfontosabb része azonban a kaposvári Csiky Gergely Színházban előadott darabok elemzése és annak az összehasonlítása volt az eredeti mesékkel. Szerencsésnek mondhatom magam, mivel a rendező egy interjúval segítette a munkámat, illetve a színházi előadások felvételeit is megnézhettem. Úgy gondolom, ezek nélkül nem sikerült volna ennyire elmélyülnöm ebben a témában. A rendezővel való interjú során számos kérdésre választ kaptam, amelyek már a mesék elemzése előtt, vagy akár közben fogalmazódtak meg bennem. Azért is volt nagyon hasznos ez az interjú, mert megismerhettem a rendező értelmezésében is a meseregényeket, így egy új megvilágításból is megközelíthettem őket. Szerintem az is sokat segített, hogy megismerhettem a nehézségeket, ez különösen a Szegény Dzsoni és Árnikánál igaz, mivel itt sok változtatás a színészek hiányából adódott. Bár már említettem, de az is nagyon nagy segítség volt, hogy megnézhettem a darabokat. Sokkal jobban át tudtam érezni a különböző jelenetek hangulatát, illetve sokkal maradandóbb élmény is volt, mintha csak olvastam volna róla.

Úgy gondolom a szakirodalmak elemzésével, a mesék elolvasásával, az interjúval és a színházi darabok megtekintésével sokat gazdagodott a tudásom ebben a témában.

ÁBRAJEGYZÉK

1. *Bohócok A kisfiú meg az oroszlanok előadásán:*
URL: <https://www.jegy.hu/program/a-kisfiu-meg-az-oroszmanok-17987>
2. *Szereplők a pajtában:*
URL: <https://www.jegy.hu/program/a-kisfiu-meg-az-oroszmanok-17987>
3. *Szegény Dzsoni és Árnika átváltozása:*
URL: <https://www.sonline.hu/pr/2018/09/csak-jo-meset-szabad-adni-a-gyermeknek>
4. *Östör király és az udvar:*
URL: <https://port.hu/galeria/galeria/directing-30324?openwith=1084522>
5. *Ipiapacs és bandája:*
URL: <https://port.hu/galeria/galeria/directing-30324?openwith=1084532>

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alföldy Jenő (2010): Lázár Ervinről az olvasólámpa fénykörében In: Könyv és nevelés. XII. évf. 1. sz. [online] [2022.06.21.] URL: https://olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/konyv_es_neveles/lazar_ervinrol_az_olasolampa_fenykoreben
- Almássy Balázs (2017): Lázár Ervin: A kisfiú meg az oroszlanok In: Cirkuszi Akrobatika. X évf. 1. sz. [online] [2023.04.03.] URL: https://epa.oszk.hu/01400/01461/00037/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2017_3_01.pdf
- Anonymus (2009): A kisfiú meg az oroszlanok In: PORT.hu. [online] [2023.04.03.] URL: [A kisfiú meg az oroszlanok | Csiky Gergely Színház \(port.hu\)](https://www.port.hu/program/a-kisfiu-meg-az-oroszmanok)
- Anonymus (2016): Lázár Ervin: A Négyszögletű Kerek Erdő. In: Theateronline. [online] [2023.04.03.] URL: [A négyszögletű kerek erdő - Kaposvári színház - Színházak - Theater Online](https://www.theateronline.hu/program/a-negyszogletu-kerek-erdő)
- Anonymus (2018): Szegény Dzsoni és Árnika In: PORT.hu [online] [2023.04.03.] URL: [Szegény Dzsoni és Árnika | Csiky Gergely Színház \(port.hu\)](https://www.port.hu/program/szegeny-dzsoni-es-arnika)
- Bárdos Lajos (2015): A tündérmesék titkaiból In: Könyv és nevelés. XVII. évf. 4. sz. 57-73. old.

- Cservölgyi Zsófia (2018): Lázár Ervin: Szegény Dzsoni és Árnika VLOG, Kaposvár. [online] [2023.04.03.] URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=731139423899859>
- Gajdó Ágnes (2009): „Csak jelentős dolgokról szabad írni” (Lázár Ervin: Napló) In: Tiszatáj. LXIII. évf. 4. sz. 113-116. old.
- Halmai Tamás (2013): A Dömdödöm-paradigma. Történeti-poétikai penge- és horizontváltások Lázár Ervin Négyszögletű Kerek Erdőjében In: Vigilia. LXXVIII. évf. 10. sz. 763-765. old.
- Komáromi Gabriella (2010): „...én, Lázár Ervin, itt vagyok!” (Az irodalmi élet, amikor színre lép) In: Somogy. XXXVIII. évf. 1. sz. 66-76. old.
- Komáromi Gabriella (2011): Lázár Ervin élete és munkássága, Budapest. Osiris Kiadó.
- Márkus Béla (2019): A derűfüggő író (Lázár Ervin: A valóság íze; A mese szeretet) In: Kortárs. LXIII. évf. 3. sz. 73-73. old.
- Pál Melinda (2000): „A legjobb szívű behemót” – Beszélgetés Lázár Ervinnel. In: Beszélő. V. évf. 9-0. sz. 178-181. old.
- Petrőczy Éva (2011): Ervinhalálautca. Lázár Ervin emlékére In: Tempevölgy. III. évf. 1. sz. 15-17. old.
- Pompor Zoltán (2008): A hétfejű szeretet: Hagyomány és újítás Lázár Ervin elbeszélő művészetében, Budapest. Kiss József Könyvkiadó.
- Szabó Judit-Eszter (2010): A Lázár Ervin alkotások igazságetikája In: Látó. XXI. évf. 7. sz. [online] [2022.06.21.] URL: <https://epa.oszk.hu/00300/00384/00084/1751.htm>

Audiovizuális dokumentumok:

- Lázár Ervin: A kisfiú meg az oroszlánok. Rendező: Tóth Géza. Lelőhely: Csiky Gergely Színház, Kaposvár. 2009.
- Lázár Ervin: A Négyszögletű Kerek Erdő. Rendező: Tóth Géza. Lelőhely: Csiky Gergely Színház, Kaposvár. 2017.
- Lázár Ervin: Szegény Dzsoni és Árnika. Rendező: Tóth Géza. Lelőhely: Csiky Gergely Színház, Kaposvár. 2019.

Kéziratos források:

- Interjú Tóth Géza rendezővel, Kaposvár, 2023.01.18.

MELLÉKLET

Halmosi Csilla
T4LOAP
Kaposvár, 2023.01.18.

Interjú Tóth Géza színész-rendezővel

1. Ismerte személyesen Lázár Ervint?

Ha igen:

Milyen emlékei vannak róla, milyennek látta?

Az író részt vett *A Négyszögletű Kerek Erdő* színpadra állításában?

Igen ismertem, találkoztam is vele, sőt, A kisfiú és az oroszlánok bemutatójára eljött. Ő egy igazi bajszos, nagyon jó kedélyű ember. Nagyon jól tudunk pálinkázni meg fröccsözni. Olyan fajta ember volt. Egyáltalán nem volt álszent és prüd fickó. Nagyon közvetlen, őszinte, de volt benne valami gyermeki. Hát ez, ugye nem olyan véletlen. Azt azért tudnod kell, hogy abban a korban nem lehetett bizonyos könyveket írni, vad szocializmus volt. Ekkor nagyon sokan választották a meseirodalmat, vagy a gyermekirodalmat, hogy olyanról írjanak, ami őket érdekelte.

De a történelem az olyan, hogy megismétli önmagát. Bizonyára tudsz róla, hogy volt egy szociológiai kutatás, a pirézek. Ez egy nem létező népcsoport. A magyar embereket megkérdezték, hogy mi a véleményük a pirézekről. Többen nagyon sokat tudtak róla a kutatás alapján, többen meg eltették volna őket láb alól. Ez a „félelmetes pomogácsok” vagy „léteznek-e pomogácsok”, vagy „nem léteznek”, ez is egy gyermeki dolog, a gyermek fantáziájában nagyon sok démon van. Nem tudjuk, de a mai társadalomnak is nagyon sok démonja van. Újra időszerű lett sajnos a pomogácsok. Úgyhogy ebből a szempontból a történelem kereke forog.

2. Több Lázár Ervin művet is színpadra állított. (*A Négyszögletű kerek erdő, A kisfiú meg az oroszlánok, Szegény Dzsoni és Árnika.*) Mi vonzotta ezekben a művekben a kiválasztásuk során?

Ön szerint mi a legfontosabb üzenete ma ezeknek a műveknek?

Igen, több Lázár Ervin művet állítottam színpadra. A „mi vonzotta” elég érdekes szó, ezt inkább más helyzetekben használom, hogy vonzódok valakihez, de nem akarom megkerülni a kérdést. Van egy nyelvezete. Lázár Ervin nagyon tudja azt a fajta nyelvet, amin a gyerekek beszélnek.

Olyan öt-hat éves korban, amikor szó-, fogalomcserék, mássalhangzó-, magánhangzó cserék vannak a gyerekek beszédében, nagyon élvezetesebbek. Az én nagylányom például azt mondta annak idején, óvodás korában, hogy megyünk „kindurálni”. Ez a kirándulni. Ezek nyelvészeti-
leg is nagyon izgalmasak. Ez a fickó nem tudom hány pálinka és kisfröccs után tudta, vagy csak anélkül is tudta ezt a nyelvet beszélni és írni. Ez nagyon vonzó.

*A Négyszögletű kerek erdő*t azért választottam, – nem engedték megvalósítani természetesen – mert akkoriban újították fel a kaposvári színházat. Nagyon szép épületek vannak a világon, elhagyott színházi épületek és nagyon szerettem volna egy olyan díszletet. Ezek a furcsa figurák, a Vacskamati (a gyerektől kapta a nevét, ő találta ki, ő tévesztett úgy, ahogy a gyerekek szoktak) ahogy a mai világot látod, például Magyarországon a kultúra: ezek a kicsit furcsák, nem tökéletesek, hibáznak – ezek eléggé gyermeki tulajdonságok – beszorulnak egy Négyszögletű Kerek Erdőbe, a mai világban. Mert ebben a világban nem működnek ezek a hibák. Hát hiszen minden tökéletes! Hát nem! Nem tökéletes, és ez nagyon vonzó volt számomra, hogy nem szabad elrontani az életünket azzal, hogy nem vagyunk tökéletesek. Nem is kell annak lenni. A mai világban mindenki a tökéletességre törekszik. Teljes tévedés és fárasztó. Ettől a gyors életmódtól, ettől a tökéletesre törekvéstől, így elmegy az életed, ha azzal foglalkozol állandóan, hogy tökéletes autód legyen, tökéletes házad. Ezért választottam.

A kisfiú meg az oroszlanok: Ha megfigyeled egyébként, egyikben sincs anya, nagyon fontos tényező Lázár Ervinnél. Az ő családszerkezetéből fakad. Ezt azért választottam, mert az én életem úgy hozta, hogy apaként egyedül kellett helyt állnom, mert nem együtt neveltük a gyerekeinket. Akkor én megéltem azt az apát, aki a kisfiúval maradt és ez a figura nagyon izgatott. Ez volt az egyik része. A másik, ez a nem tökéletesség. Egy külön bohóckurzus volt ez az egész előadás. A bohóc nem tökéletes, a bohóc a hibából csinál viccet. Volt bohóckurzus, Greifenstein János bohóccal. A színháznak nagyon fontos eleme, hogy bohóctréfát tudj csinálni. Erre volt felépítve ez az előadás.

A Szegény Dzsoni és Árnika: Azt úgy kaptam, hogy legyen ez. Volt egy olyan jelenet benne, hogy vannak futballisták és mi lejátszottuk a 6:3-as magyar-angol mérkőzést, vetítéssel. Magyarországon szerintem kicsit túl sok ez a hazaszeretet, a haza, a magyar vagyok, és foglalkoztatott, hogy ezeket az értékeket hogyan lehet a gyerekekkel megértetni, közelebb hozni hozzájuk. Hogy ezek a valós értékek – akár a vallás, hogyha valakinek ez fontos, vagy a hazaszeretet – tényleg jelentsenek valamit. Ne csak azért, mert kötelező, ne csak azért, mert szervezik a politikusok. Mi az? Mit jelent az, hogy hazaszeretet? Nagyjából tudunk himnuszt mondani, mikor a magyar sportol, akkor van valami érzésünk, tárgyakat mondani, azokat kifejezetten, van a Lánchidunk. Amikor a kisiskolás és iskolás gyerekek, mikor győznek és egyként ordítanak,

egyként drukkolnak és győzelemnél egyként pattannak fel és rosszalkodnak – ezt a pedagógusok nem szeretik – akkor azt hiszem, hogy az ő koruknak ez megfelelt. Nagyon fontos, hogy ilyen színházi élményben részesüljenek.

Mindig el lehet jutni valahova az ő meséjében mindenkinek, a hiba ellenére. A legegyszerűbb megfogalmazás mindegyik szeretetmese, ha jelent valamit ez a szó, márpedig jelent, nála ez a szeretet. A szeretet nála megoldás mindenre, nagyon fontosnak tartotta. Kilyukadtunk erre a szeretet szóra. Ellégé el van már ez koptatva. Azt gondoljuk, hogy ez mindenre megoldás, sokszor mondjuk azt, hogy: Nem baj, csak szeretet legyen! – ezek eléggé téves gondolatok a szeretetről. Azt tudni kell, hogy egy matematikai képletet nem oldunk meg szeretettel. A gazdasági problémákat sem oldjuk meg szeretettel és azt sem szeretem amikor a szeretet a valós problémamegoldás helyett van kimondva. Mondok egy példát: Nem kapnak megfelelő támogatást mondjuk a mozgássérültek pénzügyileg ebben az országban, viszont szeretetet azt kapnak. Ez nem helyes. Erre nem szabad használni a szeretetet! Az ember, a gyerekek is érzelmi lények. Nagyon sokszor össze van keverve a szeretet a jutalmazással, vagy például az ajándékozással. Ha jó drága ajándékot veszel, akkor szereted. A szeretet az egy nagyon bonyolult érzés, nem is kell nekünk ebben a beszélgetésben leírni, de nagyon sok művészeti ág írja le akár dalban is. Mondjuk egy LGT-s idézet: „Ha a szerephez már semmi kedvem, akkor nagyon kell, hogy szeress engem!” Milyen nehéz, amikor valaki nem szerethető, akkor szeresd, mert most éppen mondjuk otrombaságot követett el. Szóval ezek nehezek. Ez egy belső dolog, érzelem. Például, ha a szerelem nevű betegséget vesszük, akkor nem is tudjuk előidézni. Hiába akarunk szerelmesek lenni, vagy akarjuk, hogy valaki szerelmes legyen belénk, nem sikerül. Bosszantó. Jó, esélyes, amikor valaki a szerelembe szerelmes. Szeretne szerelmes lenni és úgy csinál, ahogy ezt olvasta vagy hallotta és akkor azt mondja magára, hogy ő szerelmes valakibe. Ez hazugság. A szerelem és a szeretet általában nem viseli el a hazugságot.

3. Miben más a gyerekeknek rendezni egy darabot, mint a felnőtteknek?

Semmiben, egyáltalán semmiben. Talán egy kicsit nehezebb. A felnőttek nagyon fegyelmezett és kulturáltak, nagyon unalmasan ülnek végig egy előadást. A gyerekek erre nem képesek, hála a jó Istennek! Én mindig azt szoktam mondani, hogy a szakmát, – én 1983 óta dolgozok a színházban – azt a gyermekelőadásokban lehet megtanulni. Régen ebben a színházban az volt a módi, hogy a leghíresebb és a legjobb színészek játszottak gyerekeknek. Most már egy kicsit a gyermekszínház, meg a színház a Netflix világában hátrébb került. Hozzáteszem, hogy még mindig, például a gyermek előadásokban – mert néznek ugye szörnyű sorozatokat – de mégis,

amikor ott van egy jó gonoszt játszó színész, az sokkal félelmetesebb, mint a mozivászon vagy a tévé. Úgyhogy talán nem veszik ki. Mondjuk ezekkel a fűtési mizériákkal további vereséget szenved a színház. Kezdenek leszokni az emberek, főleg a fiatalok. Nem szeretnek színházba járni. Én ugyan mindig bombázom a vezetőket, hogy csináljunk már olyat, ami nektek való, olyan musicaleket és színházi előadásokat, és ne az legyen, hogy: Jó, ebben nincsen káromkodás, akkor ezt át tesszük a fiataloknak! Borzasztóan nem jól gondolkodnak, mert elszoknak. Egy ideig nagyon jó, mert általános iskolás korig nagyon járnak, van bérletük, járnak színházba, a Roxínházba, a Csiky Gergelybe is, aztán ott, mint a füst, vége. Akár az egyetemisták. Már olyanok vannak, hogy kaptok plusz kreditet, hogy eljőjtek színházba. Budapesten az egyetemisták nagy részének egy nagyon komoly tevékenység a színházba járás, jó buli. Itt nem. Jó, ez főleg mezőgazdasági, meg van tanképző, meg vannak ezek a művészek.

Nincs gyerekszínház és nincs felnőtt színház készítés. Nincs bal oldali színház készítés és jobb oldali színház készítés. Ez nem létezik. Vannak természetesen bizonyos törvények, szabályok nyilvánvalóan egy gyermekszínházban, de magában a színház művészetében, a működésében nincs. Talán a darabválasztás, vagy a témaválasztás.

Másik nagy kedvencem a Weöres Sándor nevezetű költő-író, akinek nemrég rendeztem a darabját Veszprémben *A Holdbeli csónakost*, ami egy gyönyörű utazás huszonegy képben. Mindenki fél, hogy a gyerekek nem értik. Hála Istennek Weöres Sándor is szerette a vörösbort és egy csodálatosan gyermeki, csapongó darabot írt, amit az ember megért színpadra rakni. Tele van csodákkal, ami a legjobb dolog a világon, a gyerekek imádják a csodákat. Egy színházcsinálónak a kutya kötelessége ezt megcsinálni. Jó, nehéz. Persze ma már nem annyira, mert vetíteni tudunk, meg mindenféle, csak én úgy vagyok ezzel, hogy nem szeretnék a filmmel versenyezni, nem ez a dolgunk. A színháznak megvannak azok az eszközei, amikkel nagyon jól tudunk színházat csinálni és a gyerekek is nagyon élvezik.

4. Mi volt a rendezői koncepciója az említett három Lázár Ervin mű színpadra állításánál (pl. a cselekmény és a színpadi hatáselemek alakításában /látványelemek, zene, a színészek kiválasztásának szempontjai stb.)?

Ön szerint mennyire fontos, hogy a rendező a saját személyiségét is belevigye az előadásokba?

A rendező ugyanúgy próbál, mint a színész. Peter Brook, a XX. század egyik legjelentősebb színházi rendezője és színházi alkotója, angol volt. Shakespeare Rómeó és Júliáját is rendezte, otthon egy kis táblán kigondolta, hogy mit hova tesz, mit hogyan csinál. Bement, mondta a

színészeknek, hogy ki hova álljon és várta, hogy ezek a színészek úgy működjenek, mint a táblán. Nem! Nekik is van valami hozzáadni valójuk. Elkezdett az egész sakktábla felborulni és megőrült, míg rájött, hogy a próbán kell próbálni. Na most a koncepcióval is így van.

Ugye, amint említettem *A kisfiú meg az oroszlánokat*, általában van valamilyen kifejezni valóm, még egy gyerek darabban is. Vagy kibeszélni valóm. Ott jó volt végigjárni, egyrészt ezt az egyedül vagyok a gyerekemmel apasági vonalat, ami tele van nagyon jól eshető pillanatokkal. Például nem mindig sikerül a tápszert úgy megcsinálni. Ennek van humorforrása és elesettsége is. A férfiúi gyászban is a gyászmunka, hogy elhagytak. Nos, ebben a darabban ki lehetett élni, körbe lehetett járni ezt a dolgot. A benne szereplő apa, aki ugye nem figyel oda eléggé a gyerekre. Ezért a gyerek mit csinál? Talál magának ki egy világot, amiben él és teljes. A gyerekek azért, hogy jól érezzék magukat, ilyeneket csinálnak, nem szeretnek csonka világban élni. Szigfrid tulajdonképpen – az apa ugye csak az elején van benne, aztán utána a Szigfrid tevékenykedik. Kiderülnek azok a jelen problémák, amik a Szigfriddel vannak, az iszogatás is. Lázár ezzel tulajdonképpen magáról is ír.

A Négyszögletű Kerek Erdő gondolata ez volt, hogy felújították a színházat, és szerettem volna a színháznak, a kultúrának ezt a kitettségét – akkor éppen az agórába tették a színházat, ez nem rossz emlék, csak ott volt hely – de az egy fontos dolog, hogy a kultúra most valahogy a félhabókos embereknek való, akik olyan furcsák. Nem ez mozgatja most a világot. A probléma az vele, hogy azt mondják egyesek, például a vallásosak, mondjuk egy pap, hogy tulajdonképpen az Isteni üzenettel, Isteni világgal a lelki kapcsolat igazából a művészettel megközelíthető. Nagyon fájdalmas dolog a számomra, hogy ezek a dolgok a háttérbe szorulnak. Például a *Négyszögletű Kerek Erdő*: Milyen kerek? Négyszögletű. Egy lehetetlen helyre kerülnek, ami nincs. A tudományok már biztos kitalálták, meg tudják fogalmazni, mert ugye a tudománynak egy bizonyos szintje már művészet. Nem is tudjuk felfogni. Elutasítjuk azt a dolgot, hogy a lelkünk kapcsolatba lépjen ezzel a dologgal. De ha végiggondolod, a saját életminőségedre is hatással van. Milyen szinten vagy szerelmes? Ezt a versek alapján tudod megfogalmazni, amit tanultál vagy olvastál, filmek alapján, ahol látod, hogy hogyan néznek egymásra, hogyan csókolóznak, tehát ezeket a viselkedéseket, vagy a szüleid által, hogy ők hogyan csinálják. És ha ezeket kihagyod, nem fogod észrevenni, ha szép egy táj, nem fogod észrevenni, hogy szép a nap, hogy jó idő van. Ezért nem értek egyet azzal, hogy a szakmunkásképzőbe ne tanuljanak irodalmat, történelmet. Hogy milyen minőségi életet élsz, az rajtad múlik. Mi jut eszedbe arról, hogy fázol: egy Tolsztoj regény, az Anna Karenina, vagy csak az, hogy de hideg van. Az nem mindegy. Hogyha szerelmes vagy valakibe, mi mindent tudsz gondolni, és nem csak azt, hogy: „Na já-runk?”. Lehet így is élni, errefelé tart a világ, de ez nem jó. Az ember alapvetően lelki

összetettségű lény. Nagyon sokat foglalkozunk a fiziológiával, a testiséggel: Hogyan legyen az arcunk sima? Hogyan legyünk szebbek? Lázár Ervin örök ifjú, gyerek maradt lelkileg, azért tudott így írni, nem öregedett a lelke. A korpusz, a test persze igen és el is hagyta a földi világot, de nem öregedett. Ez a titka. Mindig rá tudott nézni úgy valakire. Ezt a gyerek pszichológiában szimulakrumnak hívják. Itt ez a toll, de azt mondom, ez egy csónak és kész. Ott a csónak. Nem kell elmenni ezért kalapálni, mi egy csónakban ülünk. Ezek a legjobb gyerekjátékok, amikor ebbe beereszt téged a gyerek. Ha te színházi előadásban meg tudod csinálni, hogy behúzd őt és ott van ebben az eseménysorban, és benne van, és drukkol, és kiabál. A legszebbek azok, mikor közbeszól. Az én előadásaimnak általában az a célja, hogy egy érzelmi hullámvasútba ültessem a gyereket, és a végén úgy jöjjenek ki, hogy a tanárok ne bírják helyre pofozni őket a ruhatárig, teljes izgalomban. Ezért sok mindent megteszek az előadásaimban.

A kisfiú meg az oroszlanoknak elmondom a kezdetét. Eleve bohócok voltak már kint a folyosón, a ruhatárban, ahol letették a kabátokat. A pedagógusoknak sok bajuk volt, mert mindenhol valaki elesett, rálépett, elgurult a labda... Nagy nehezen bejöttek a nézőtérre és ott is állandóan, valamiért mindig csitították őket, mert a tanárok azt gondolják, hogy valamiért nagyon illedelmesen kell viselkedni a színházban és nem az a fő dolog, hogy ők most eljöttek színházat nézni és szórakozni, valami jó előadást látni, hanem rendnek kell lenni. Kijött egy bohóc, integetett nekik és kiabált egy nagyot: Helló! Ötszáz gyerek visszaordított, hogy: Helló! A bohóc játszott velük, ugye Lázár Ervinnél a ritmus is fontos, hogy mondta, hogy: Hellóóó! és a gyerekek szépen vissza is mondták. Már teljes izgalom volt a nézőtéren, hogy ezt lehet csinálni. A következő volt az igazán szívmelengető pillanat, amikor a bohóc csak csendben integetett, és ugye milyen érdekes, milyen szabálykövető tud lenni a gyermek, ha beviszed a játékba. Hatszáz gyerek ugyanúgy csendben visszaintegetett. Persze mindig volt egy kis huncut, aki felkiáltott: Helló! Ekkor mindenki nevetett. Ugye, nem bírta a feszültséget. Ez nem rendetlenkedés. Nagyon fontos ez az érzelmi hullámvasút. Ez a dolgunk, hogy átmenjenek valamin és nem a didakszis. Nem kell szájba rágni, és mondogatni, hogy ilyen legyél, olyan legyél, mert nem sok hatása van.

A Szegény Dzsoni és Árnikát, azt úgy kaptam a vezetéstől. Nagyon megijedtem, mert nagyon sokszereplős, van benne egy focicsapat, meg egy banda. Ezt nem adtak. Én mindig szeretem, hogyha ének van, dal van. Mint mindegyikhez, ehhez is írt egy nagyon kedves kollégám, – Isten nyugosztalja! - Barabás Edit Nagyon jó dalokat írt. Dalra fakadtak. Akkor kell dalra fakadni, amikor már nem tudod magad kifejezni szóban.

A Szegény Dzsoni és Árnikába beleírtunk a *Csongor és Tündéből*, a szerelmi kettősükről, mert annyira kíváncsi volt a Dzsoni és Árnika között valami olyan kapcsolat. Fontos koncepció volt

az úgy nevezett burleszkszerűsége a játzsásnak. Nagyon szeretem, mikor itt elindul valami és ilyen dominóelvszerűen végighalad. Ezt, hogyha meg lehet csinálni színpadon, az bravúros.

Itt kérdezed ezt a cselekmény, színpadi hatás elemek, meg a látványt meg a színészt. Ezt a dolgot én úgy hívom, hogy posztmodern színház. ez azt jelenti, hogy mindennek, mindegyiknek ugyanolyan súlya, rangja van. A szövegnek, a zenének, tehát egy totális élményt kell adni. Nincs ilyen, hogy a szöveget szentségként kezelem, a szöveggel is ugyanúgy lehet dolgozni, ezt én nem elleneztem. Ezt én úgy is szoktam hívni, hogy vendég szövegek kerülhetnek bele az előadásba. Vendégeskednek egy kicsit a Lázár zsenialitásában.

A színészek kiválasztásának a szempontjainál, mostanában nagyon sokszor az van, hogy az ember kap egy listát, és abba beleegyezik, mert nem tud mit csinálni. De ez nem gonoszságból van, hanem mert ők tudják a ráéréseket, az egyeztetéseket. Ezért van ez így kitalálva.

5. A próbafolyamat során melyek voltak a legizgalmasabb, legnehezebb pontok?

Legizgalmasabb pontból jó kevés van. Nagyon kell arra figyelni és a legnehezebb is, hogy amikor próbálsz, akkor megfelelő vidámság, játékosság legyen, ugyanakkor fegyelem is. József Attila azt mondja: „Szabadság! Te szülsz nekem rendet, jó szóval oktasd, játszani is engedj szép, komoly fiadat!”. Ez azért nagyon fontos, mert ha rendezel, egyrészt meg akarsz valósítani valamit, le akarsz bonyolítani valamit, ő eljön ide, megeszi a káposztát, kimegy, mi lesz belőle stb. Tehát, ez a lebonyolítás, ami oda van írva és megcsinálja: bejön, eszik, labdázik, ezt mondja, azt mondja. De ahogy megszületett ott az a színházi pillanat, amit meséltem az integető bohócról, a próbán rendezőként egy ilyen folyamatot és a próbán egy ilyen helyzetet kell tudni valahogy teremteni. A megfelelő rendetlenkedéseket engedni, a vidámkodást engedni, de ugyanakkor letörni, amikor viszont már fegyelmezetlenség. Így nem születik belőle semmi. Ezt azonban nagyon nehéz tudni, hogy mikor szólj közbe vagy mikor vágd el. Erre érzékenynek kell lenni egy rendezőnek, hogy mikor születik meg egy színházi darab egy jelenetben, vagy mikor születik meg egy jelenet. Ezek a legnehezebb pontok tulajdonképpen. Most megszületett valami! Vagy mikor születik meg egy figura. A színészek mindig el vannak kicsit tolva. Van, aki tudja a szöveget, van, aki már unja is, a másik meg még sehol sem tart. Ez idegesíti a másikat, ő másmilyen. Ezek színész biológiák, ő máshol tart és ezt össze kell a főpróbáig tolni, gyúrni, hogy aztán majd kezdj el velük tudni dolgozni. de ez sok-sok nehézséget és feszültséget okoz.

6. Mik voltak azok az elemek, amelyeket a legnehezebb volt átadni? Pl. A Szegény Dzsoni és Árnikában az átváltozást hogyan oldották meg?

A kisleányom nem volt ilyen.

A *Négyzetű Kerek Erdő*-nél nem tudtam meggyőzni sem az igazgatóságot, sem a díszlettervezőket, hogy ez arról szóljon, amit meséltem, hogy ez egy kirekesztett közösség. Sok szép képet küldtem, gyönyörű romos színházakról, hogy olyat kéne díszletileg megvalósítani. Egy színpad, ami be van nőve, és gyönyörű, ahogy a természet visszafoglalja. Nagyon-nagyon attraktív és fájdalmas egyszerre.

A Dzsoni és Árnikánál az volt a legnehezebb, hogy nem biztosítottak elég szereplőt. A kollégáim gyors öltözéssel mindent megoldottak, de ott azért nagy hazugságok voltak.

Az átváltozást egyszerűen a járással oldottuk meg, ez egy nagyon mulatságos jelenet. Ott tulajdonképpen az van, hogy én eljátszom, hogy te kacska vagy. Nem jelmezzel és nem kacsásodtak el. Én például kifejezetten nem szeretem, hogyha egy állat van a színpadon és behoznak például egy kutyát. Ha megfigyeled, a Dzsoni és Árnikánál az anya nem volt otthon, az apa ott ül, az apa mesél. Ott is úgy kezdődik, hogy van egy bejátszás és az anyát keresi, de az anya éppen kongresszusra utazott. Tehát itt is, ez az anya nincsen. Nagyon fontos. Nagyon sok ilyen gyerek van. Szoktam olyat csinálni, hogy a jelbeszédet használom például egy titkos nyelvként, mert fontosnak tartom. Most itt is azok a gyerekek, akik mondjuk ilyen csonka családban vannak, márpedig Magyarország egy jelentős része csonka családban van, azoknak ez jel. Azok a gyerekek, akik ott lent ülnek és látják, hogy az ő jelbeszédjük felkerül egy ilyen színpadra, az egy jel, hogy fontos.

7. Lázár Ervin meséinél nagyon sokat hozzáad a történetekhez a különleges nyelvezete. Mennyire tartotta fontosnak ennek a megtartását az előadásokban?

Nagyon fontos. Sokat kínlódtunk sok színésszel, sokat próbáltuk, hogy ez a nyelvezet működjön. Nagyon jó gyakorlat az, hogy egy-egy szó, szó, szó és ugye ez egy dialógus, ahol nem lehet túlmagyarázni, megmagyarázni. Én nagyon utálok, amikor olyan darabokat olvasok, amiben minden meg van magyarázva és nagyon hosszú, négy-öt mondatokban beszélnek egymással. Azért, hogy mi megértsük, ő most elmagyarázza, hogy azért mondja ezt neked mert... Ezekben nincs konfliktus, drámaiság. Szóval nagyon fontosnak tartom a különleges nyelvezetet. Van, amelyik színésznek ez jól megy, hogy egy-egy szóban fejezze ki az érzelmi világát.

8. A gyermekeket mennyire vonták be az előadásokba?

A *Szegény Dzsoni és Árnika*ban a focimeccs előtt, mikor rúgják a labdát, akkor kirúgtak egy hatalmas nagy labdát. Mindenki meg akarta fogni. Szétesett az egész nézőtér. A pedagógusok saját késükbe dőltek, és aztán a színészeknek is volt egy nagyon fontos feladata, izgalmas feladat, visszarendezni ezt a szétesett nézőteret, hogy vissza fókuszáljanak, visszakérni a labdát.

Olyan nem szoktunk, nem szeretem, hogy:

- Megrúgjam?
- Igteen

Az olyan interaktivitást nem szeretem. A didakszist nem szeretem. A klasszikus interaktivitás: Pogány Judit itt volt színésznő és a Spindler Béla játszotta a János vitézt, Pogány Judit volt a gonosz boszi. Lehajolt a boszi és a János vitéz meg megkérdezte, feltette a kérdést, hogy: Mit csináljak vele? Az első sorban egy nagyon pici, és vékony hangú kislány megszólalt, hogy: rúgd *****! Mindenki befordult a színpadon, mert hát egy gyerektől ilyen módon a trágárság, nagyon vicces. Ezeket a kérdéseket nem kell feltenni. Tehát, amire tudjuk, mi a válasz, az nem igazi interaktivitás. Ha választhat és dönthet, tényleg valós a kérdés és többféle válasz lehet, az más. Nagyon fontos, hogy jól tudjon kérdezni. Én inkább jobban szeretem az ilyenféle fizikai interakciót, hogy kapnak egy labdát. Kicsit olyan lufiszerű volt, nem nehéz. A Cirque du Soleil-től láttam az ötletet. Ez egy világhírű cirkusz, magyarok is vannak benne. Nem használnak állatot, hanem nagyon teátrális színházat csinálnak. A színháztól elvették a színháztudományt, nagyon izgalmas előadásaik vannak. Ők csinálták azt, hogy volt egy tér, és egy hatalmas nagy labdát bedobtak és ettől a tér megbolondult, minden felnőtt, mint valami gyerek, hozzá akart érni. Hatalmas közösségi élmény a nézőknek. Kicsit veszélyes is a gyerekeknél, sérülés veszélyes, nem mindig szokták engedni.

Másik ilyen interaktív dolog, amit szoktam, de már nem engedik: mikor hullik a hó, a kupolából rájuk is hullik. De most nem engedik, mert azt mondják, hogy és akkor a takarítónő takarítsa össze? Régen ez fordítva volt. Ma már úgy vannak ezek az intézmények, hogy a bürokráciáért van valami, mintha az lenne a fontosabb és nem a művészet. Pedig egy ilyen pillanat! Rendeztem egy előadást Egerek címmel, amiben azt képzeld el, hogy felment a függöny és a gyerekek azt mondták, hogy: Váó! Ez a legfontosabb. Ez a „Váó!”.

9. Melyik előadás áll Önhöz a legközelebb és miért?

Nem tudom, kicsit unom őket már, az az igazság. A *Négyszögletű Kerek Erdőt* most is játsszuk fent Pesten *Gyere haza Mikkamakka!* címmel. Kívül belül kiforgattam már minden darabot, kívülről belülről ismerem. De igen, van olyan, ami jó unalom. Azért jó unalom, mert kívülből kiforgattam. Tényleg nagyon sokat foglalkoztam vele.

10. A rendezései során – gyermekszínházi produkció közben – találkozott-e olyan nehezen megoldható helyzettel, amely a gyermekközönséghez köthető?

Az eddigi pályája során mi volt a legkülönlegesebb reakció a gyermekközönség részéről?

A legkülönlegesebb reakciót elmondtam, ez a bohóccal való reakció. A gyerekek mindig nehézséget okoznak, de ez jó. Mindig izgulunk. Vannak nehézségek, vannak feladatok, de ez jó. Nem baj. Még egy idézet: „A szerelem jó, a szerelem fáj”. Nincs fekete - fehér és ez nagyon fontos a gyermek előadásoknál. Nem lehet, hogy a *Hamupipőke* csak pozitív, mert ez nem igaz, nem úgy vagyunk összerakva, mi emberek. Nagyon fontos, hogy legyen mondjuk hisztis a Hamupipőke a királyfival. Engedje magát nehezen megcsókolni, ne csak úgy. A sémákat átadni nagyon könnyű, de nem szabad. Te valaki vagy, és nem egy nagy massa vagy. Amikor a gyerekek reagálnak közönségként, ott is ez a legfontosabb. Nem szabad megsértődni. Például én soha nem szoktam megsértődni – és ezen meglepődnek – ha elaludt egy gyerek az előadás alatt. Hála Istennek! Az jó mese. Az ott egy nyugodt állapot, biztonságban érzi magát. Az olyan, mint amikor otthon anya mesél és elalszol.

11. A gyermekdarabok színpadra állításának Kaposváron kialakult egy sajátos hagyománya az 1970-es évektől. Mit jelent önnek ez a hagyomány? Mit tart fontosnak továbbvinni belőle?

Erről beszéltem neked. Az volt a hagyomány, hogy nagyon jó színészek, a színház krémje foglalkozott mindig a gyerek darabokkal. Nagyon jó volt belekerülni és nagyon jó rendezni gyerek darabokat.

Sajnos a biznisz ezt is megette. Nálunk is van ez a licenc előadás, például olyan jelmezben van az oroszlán és a zsiráf is, hogy van egy nagyon profi jelmez, ami végigmegy az országon – a színházak összefognak, a jogdíjat is közösen fizetik -ugyanakkor a színész nem látszik, hanem bonyolódik, bonyolódik, és nem születik meg az előadás. A gyerekek azt gondolják, láttak valamit, de a filmes változat vagy az animált ennél sokkal több és nem nagyon tudnak pontosan menni a történettel. Ezeknek szerintem semmi értelme. Dehát én nem vagyok ellene, mindig

nagy vágyam, de soha nem fogadják el semmilyen színházban, a Szaffi. Zseniális rajzfilmben, egy vágyam megcsinálni. Persze a cicát egy színésznő játszáná, nem akarok élőállatot. De valamiért nem akarják, manapság nagy divat állandóan ilyen rajzfilmeket felvinni a színpadra. Pedig hát nagyon sok jó mese van, a Csukástól kezdve sorolhatnám.

12. Milyen módszereket, megközelítéseket javasolna az óvodapedagógusoknak, tanítóknak, amikor a gyermekelőadások utólagos óvodai vagy iskolai feldolgozására vállalkoznak?

Igazából, nekem az a véleményem, hogy nem szabad kidolgozni, feldolgozni. Szóval nem látom nagyon értelmét annak. Jó, azt rajzolja le, ki volt a kedvenc, ezek mehetnek, ha ez egy – azt mondják a nagyok – szakrális tér, a színház meg a templom. Nem szeretem, mikor egy gyerekprogram kézműves programba megy át. De hogyha mondjuk megbábozzák, vagy figurákat csinálnak... Tehát a színházat úgymond óvodai- vagy gyerekszínházasdival vagy báb-színházasdival lehet feldolgozni. A drámapedagógiát én üzem, nem ovisokkal, hanem nagyobakkal. Nem szeretem, amikor azt az élményt úgymond kibeszéljük, feloldjuk. Nem baj, ha az úgy ott van. Meg nem kell megmagyarázni, leszúrní azokat a pontokat, ő volt a gonosz, ő meg a jó volt, ez egy jó cselekedet volt, ez viszont nem volt jó cselekedet, és akkor így helyre rakni ezt a jóság pedagógiában. Én ennek nem látom értelmét. Lázár Ervinnél az a csodálatos, hogy ezek így működnek a felszín alatt a gyerekekben. Döntögetnek, hogy kinek van igaza, meg most nincs igaza Vacskamatinak. Ugye, amikor a születésnapjáról beszél Vacskamati, hát akkor nekem most ma van a születésnapom. Én például beírtam a *Micimackó*-ból egy részt. Micimackónak és a Malackának is hasonló párbeszéde van. Nagyon furcsa, és ők is ugyanezen a nyelven beszélnek. Az egész *Micimackó* történet azon a nyelven beszél, amin a Lázár tud beszélni. Oda ugye a vendég szöveget be is írták. Tudom, hogy ez protokoll, megrajzoltatni, mindenfélét csinálni, de nem biztos, hogy jó.

13. Mit tenne annak érdekében, hogy minél több szülő vigye el gyermekét színházba?

Mi a véleménye, tapasztalata az óvodai helyszíneken zajló színházi előadásokkal kapcsolatban? Mi az előnye, hátránya az óvodás korúak közsínházi élményeihez képest?

Ez nagyon nehéz, mert egyrészt ez teljesen más előadás, amikor a szülők mennek a gyerekekkel. Mikor gyerek tömeg van, akkor teljesen másképp reagálnak, mint amikor ott a szülő és unja. Nagyon nehéz, de én mindig megpróbálok úgy rendezni, hogy a szülőknek is mazsolákat elhelyezni az előadásba, akkor is, hogyha csak gyerekek nézik, akkor a tanítók szokták élvezni,

mert a véleményt mindig a tanítók mondják. Hogy jó egy előadás vagy nem, és akkor ők elterjesztik a városban. Tehát, általában nem dedózom le a gyerekeket, ugyanolyan komolyan veszem, majd ők kiveszik az ő szintjükön azt a poént. Ezért szoktam például idegen szavakat is használni. A színész kollégáim mindig mondják, hogy jó, de nem fogja érteni. Nem baj. Miért azt értik, hogy bakurász? Elvisz a bakurász! Az milyen szó? Az egyik mesében van is ilyen, hogy hátra kötöm a sarkad. Megnézik a szereplők: Mi ez? Ez egy enyhe fenyítés, hogy hátra kötöm a sarkad, de senki nem tudja, mit jelent.

Magam is szoktam hátrányos helyzetű óvodákba, helyekre elmenni mesélni például. Az ovisokat szerintem csak nagycsoportos korban lehet - ott se mindegy, hogy kiket – bevinni ebbe a kőszínházi épületbe, berángatni szerintem felesleges. Nem ismerem azokat az előadásokat, de nincs jó véleményem ismeretlenül sem, amiket az óvodákba elvisznek általában, amikor berendelnék egy nagy terembe ovisokat. Én jobban szeretem, amikor a csoportszobában lehet csinálni valamit. Rendeztem például egyszer asztali bábót. Utána bábozhattak a gyerekek a bábbal. Lehetne ezt normálisan csinálni. De valóban kérdéses, erre sincs általános recept. Van olyan nagycsoportos korosztály, akiket nagyon jó, ha elviszel, mert mondjuk évvesztesek is, és van, amelyiket meg nem érdemes elvinni, mert feszeng. De valamikor el kell kezdeni. Ezt a szülője is válogatja, nincs erre egy recept. Van amelyik szülő képes arra, mert járt színházba, hogy elmenjen a gyerekével és végignézzon egy előadást és kettőjük között lesz egy közös élmény.